

MITJANS I PROCEDIMENTS DE LA PEDAGOGIA LUL·LIANA (SEGONA PART)

PROCEDIMENTS PSICOPEDAGÒGICS QUALITATIUS

1. La circulació mental

O sia la reciprocitat de les funcions mentals: s'anomena així el fenomen que les funcions "se provoquen mutuament en el seno de la corriente vital".¹⁵³

Existeix en primer lloc una relació entre l'activitat mental i la muscular amb la particularitat que tota activitat de la primera tendeix a traduir-se en moviment muscular. Llull ho diu així: "Per l'enteniment està sanitat o malaltia en lo cors a ell conjunt; car segons que l'enteniment se delita a entendre, vivifica lo cors si entén coses delitables, e, si entén coses nocives al cors, desseca aquell e'ls seus ossos; e així és causa al cors de sanitat e de malaltia".¹⁵⁴

Aquesta relació se dona també en sentit invers, és a dir, l'activitat muscular pot influir, i de fet succeeix així, en l'activitat mental. Així escriu Llull: "L'experiència que hom pot haver de la digestiva, si és en bona disposició, és en ço que hom consir en son estament sovent; e si's sent lleuger, o greu, o trist, o alegre, ne si l'expulsiva és ordenada, ne quals viandes són pus covinent a coure. Així mateix deu hom temprar en son dormir, e en son vetlar, e així de les altres coses. On, totes aquestes coses són senyals per los quals hom ha coneixença de la digestiva".¹⁵⁵ En aquestes paraules se condensa tot el problema de la higiene de l'alimentació, de summa actualitat en els nostres dies, per la gran influència

¹⁵³ J. Zaragüeta, ob. cit, p. 397.

¹⁵⁴ Llull, *Arbre de Ciència*, OE I, p. 624.

¹⁵⁵ Llull, *Libre de meravelles*, OE I, p. 397.

que té la dita activitat corporal no sols en la salut del cos, sinó en l'activitat mental.

Són notables en Llull una sèrie de referències que concreten circumstàncies relacionades amb les activitats que tractam. Per exemple la següent, en la qual ens dóna un bon consell sobre l'hora d'estudiar: "L'enteniment no ha natura com sia leus ni feixuc; mas car participa ab coses leugeres e greus, accidentalment entén en un temps pus leugerament que en altre, així com l'home qui és dejun, en lo qual l'enteniment és mills disposat a entendre, que com l'home és dinat e les viandes són digestes".¹⁵⁶ Hauran de passar molts anys perquè ens ho expliquin científicament; però Ramon ja coneixia el fet.

En l'esfera del coneixement, no escapa a Llull la relació entre la teoria i la pràctica: "En aquest pas se dóna doctrina com hom sàpia aplicar les formes naturals a les substàncies individuades; e segons que'n donam exempli en aquest arbre sensual, se'n pot donar eximpli en los altres. E car l'aplicació és molt necessària e útil als hàbits de ciències, e és bordó de l'enteniment en quant en les formes se sosté, e als exemplis d'elles recorre com encerca son object, per açò posam aquest tractat d'aplicament en est *Arbre de ciència*".¹⁵⁷ Aquestes paraules exactes formen part d'un tractadet d'*aplicació pràctica* i segueixen a una sèrie de qüestions teòriques. A pesar de concedir Llull gran valor a la pràctica, sap molt bé que almenys qualche idea, per vaga que sia, devem tenir per fer qualche cosa.

El valor que Llull concedeix a la pràctica pot deduir-se del següent: fins a quatre mil qüestions planteja i resol en l'*Arbre de ciència*. A més, en moltes matèries senyala l'aspecte pràctic. Per exemple: quan tracta de la geometria la defineix així: "Geometria és doctrina de formes immovables montiplicades en nombre en humana pensa". Immediatament ens introdueix en la seva pràctica. "On si tu, fill, ab lo quadrangle qui és en l'estrolabi fas una mesura en l'alta paret, de tos ulls trò als teus peus, el peu de la paret en que sies luyes aitant com ha de tos peus a tos ulls, adoncs has la primera mesura de geometria".¹⁵⁸ Els números 2 i 3 tracten també de qüestions pràctiques de medicació. El mateix camí segueix quan parla d'astronomia. "Estrolomia és demostrativa ciència per la qual hom ha coneixença que los corses celestials han senyoria i operació sobre los corses terrenals, a demostrar que la vertut qui és en los corses celestials ve de Déu, qui és sobirà als cels e a tot quant és".¹⁵⁹ I si mostra certa prevenció és pel perill que té la pràctica de l'astronomia. "Amable

¹⁵⁶ Llull, *Arbre de Ciència*, OE I, p. 620.

¹⁵⁷ *Ibidem*, p. 600.

¹⁵⁸ Llull, *Doctrina Pueril*, ed. cit., p. 186.

¹⁵⁹ *Ibidem*, pp. 187-188.

fill, not consell que aprenes aquest art, car de gran maltret és, e leu se pot errar; e perillosa és, per ço car els hòmens que'n saben majorment n'usen mal, e per lo poder dels corses celestials menys coneixen e menys-reen lo poder e la bonea de Déu".¹⁶⁰

Blanquerna estudià "lògica e retòrica e filosofia natural per tal que més fàcilment pogués saber la ciència de medecina per a conservar en sanitat son cors".¹⁶¹ És a dir, per raons d'ordre pràctic.

El capítol 78 de la *Doctrina pueril* que tracta de medicina és summament pràctic i aquest aspecte es manifesta en altres capítols del dit llibre, per exemple quan parla de la retòrica. Però on es manifesta millor és al següent text del capítol titulat "De les arts mecàniques". "En qualque terra on sia pot viure maestral; e per açò los sarrains han molt bona manera en açò que tot hom per ric hom que sia, per tot açò no's lexa de mostrar a son fill algun mester; per ço que si li fallia riquesa, que pogués viure per son mester".¹⁶²

Queda clara, doncs, la posició de Llull: és partidari de l'eficaç preparació per la vida pràctica. Però sens exageracions. Repassem el que hem copiat anteriorment: "l'aplicació és molt necessària i útil als hàbits de les ciències, e és un bordó de l'enteniment". Per tant no se pot dir que la pedagogia lullista sia intellectualista ni practicista, defectes ambdós en què hem caigut de vegades.

Passem ara a tractar de la relació entre el coneixement i l'activitat apetitiva. El material de Llull és tan extens que ens imposa una rigorosa selecció.

Tenim primerament que tot coneixement present en la consciència és objecte d'una major o menor estimació: "al principio es de simple apreciación... Pero cuando dicha estimación adquiere un sentido dinámico y llega por ende a constituir una apetición no espera a que se le presenten los objetos conocidos para apreciarlos, sino que se adelanta a ellos provocando un conocimiento teórico o práctico".¹⁶³

Vegeu com aquest fet estava present en la ment de Llull: Fèlix ha deixat la cort del rei, "...anà molt longament per una via, que no atrovà ninguna cosa que's meravellàs, tro que esdevenç en un camp on ovelles estaven en un prat, en lo qual era entrat un lop qui aquelles ovelles auccià e devorava. Prés d'aquell prat estava un pastor que jasia en son llit dintre la cabana, e no's volia levar del lit, per ço car feia mal temps de pluja e de fred. Prés del loc on lo pastor jasia, se combatia un ca ab un lop, lo qual ca ladrava molt fortment, per tal que'l pastor se despartàs,

¹⁶⁰ *Ibidem*, p. 188.

¹⁶¹ Llull, *Blanquerna*, OE I, p. 127.

¹⁶² Llull, *Doctrina Pueril*, ed. cit., p. 208.

¹⁶³ J. Zaragüeta, ob. cit., p. 398.

e que li ajudàs contre lo lop ab qui's combatia, e contra lo lop qui les ovelles auceïa. Parti's Fèlix del pastor molt despagat e meravellà's per qual cosa e natura lo pastor havia tan desordenada intenció. E adoncs Fèlix desirà saber la natura de l'hom, e l'ésser humà, per ço que pusqués haver coneixença de l'ocasió per la qual hom cau en pecat o fa bones obres”.

Fèlix segueix son camí “consirós e desitjós de saber ço que és hom, ell encontrà en la vida dos hòmens qui's contrastaven. La un d'aquests hòmens havia nom Pochhopreu, e l'altre havia nom Quèndiriahom”. Fèlix els seguí d'aprop i escoltà atentament la seva conversació. En la ciutat trobà tràgica mort en Quèndiriahom. “En Pochhopreu e Fèlix hagueren molt gran desplaer de la mort d'En Quèndiriahom, e majorment com era mort ergullosament e per vanaglòria.” Fèlix inicià conversació amb En Pochhopreu i s'alegrà d'haver conegut un home “qui havia pres ofici d'anar per lo món loant e beneint Déu e conèixer...”.

A la vista de tals fets, més creixia dins Fèlix el desig de considerar “l'estament humà”. “—Sènyer, ¿per qual virtut e natura poria conèixer lo començament del falliment d'un pastor qui a un lop leixava auciere les ovelles que son senyor li havia comanades, lo qual gran loguer al pastor donava per ço que bé guardàs les ovelles? ¿Ne com poria hom conèixer l'ocasió per què en Quèndiriahom havia ergull e vanaglòria...? ¿Ne com poria conèixer la rail per què vós havets tan gran audàcia en loar Déu...?” En Pochhopreu li indicà que “en una esgleia ermitana està un sanct hom, ...e és aquell sanct hom filòsof, e és-se'n vengut en aquell loc per la penitència, e per considerar l'estament humà... Aquest sanct ermità dóna consells e maneres a hom com sàpia hom amar Déu e conèixer, e amar e conèixer si mateix e son proïsme; e mostra la raó per què hom és creat e perquè sap haver virtuts, e sap contrastar a vicis. Gran plaser hac Fèlix de ço que li hac dit En Pochhopreu. Tant anà Fèlix en aquell dia, tro que esdevenç en aquell loc on lo sanct ermità estava e contemplava Déu”.¹⁶⁴

Fins aquí està resumit el proemi del *Tractat de l'home*. Encara que és un episodi de novel·la, tot està molt posat en raó. No obstant, aquest procés hauria pogut no realitzar-se. És veritat que Fèlix tenia al seu favor un encadenament de fets inexplicables que, a l'ensems que augmentava l'interès, determinava també un augment de càrrega afectiva. A pesar de tot, però principalment després de presenciar l'escena del pastor, Fèlix s'hauria pogut aturar en un primer estadi, considerar el fet i reaccionar amb un sentiment de tristesa i de dolor. És més, fins i tot després dels fets ocorreguts, no estava Fèlix fatalment impellit a obrar com ho féu. Amb una pa-

¹⁶⁴ Llull, *Libre de meravelles*, OE I, p. 389.

raula, comptava amb la seva voluntat per obrar en sentit contrari. Després, de fet, el coneixement pot ser voluntàriament actual i això ho sabia molt bé Ramon: "...sens ajuda e iluminalment no pot la voluntat pujar a molt contemplar e amar son senyor e son creador; e car la voluntat lo vol molt contemplar e amar en les coses creades, desira que l'enteniment enterès aquelles de tot son poder e segons que Déus és en elles intel·ligible. D'on per raó d'açò la volentat, per son gran desijar, moc l'enteniment a entendre Déu en les coses creades, entenent aquelles en tot son poder; per lo qual entendre l'enteniment pujà a ensús la volentat a més contemplar, per tal que ell pogués més entendre i volentat més amar".¹⁶⁵

I Llull sap, també, que la voluntat té fins i tot poder per pertorbar l'acció de l'enteniment: "Altra natura ha l'enteniment a entendre, ço és a saber, que hom aferm possibol cosa ésser aquella cosa que la volentat vol que l'enteniment entena; car si, ans que l'enteniment l'entena, aferma impossibilitat ésser en aquella cosa, l'enteniment no serà aparellat com pusca entendre...".¹⁶⁶

La voluntat per influir en l'enteniment té el seu aliat en la imaginació: "En home són conjunctes la volentat e la imaginativa, enaixí com parts qui's conjunyen per ço que sia lo tot. On, com ha enclinació a amar, la sensitiva, és a ella la imaginativa estrument en quant l'enteniment imagina en ella los plaers sensuels, e adoncs la imaginativa mou la volentat a amar los plaers sensuels. E en aquest pas pot hom conèixer com les unes potències mouen les altres; així com la volentat, qui mou l'enteniment a imaginar los plaers sensuels en la imaginativa qui és semblança d'aquells, los quals plaers naturalment són amables; e la imaginació mou la volentat a amar aquells plaers, enaixí com la nau qui mou d'un loc en altre los mariners movent si mateixa".¹⁶⁷ "...Blanquerna desnua l'enteniment de la imaginativa e puja'l sobre ella... Molt plac a la volentat de Blanquerna ço que havia fet l'enteniment qui leixà sajus la imaginativa que'l empatxava a entendre, e pujà en alt entendre sens la imaginativa lo infinit poder de Déu...".¹⁶⁸

El coneixement i l'afectivitat

El coneixement d'un objecte encara que sia indiferent, no escapa a certa afectivitat. Influeix en això principalment l'incert acabatall del procés de conèixer. Però la mateixa activitat cognoscitiva ens produeix cert

¹⁶⁵ Llull, *Art amativa*, ORL XVII, pp. 62-63.

¹⁶⁶ Llull, *Blanquerna*, OE I, p. 232.

¹⁶⁷ Llull, *Arbre de Ciència*, OE I, p. 625.

¹⁶⁸ Llull, *Blanquerna*, OE I, p. 280.

plaer, ja que ens satisfà la possessió de la utilitat de la bondat, de la bellesa, de la mateixa veritat, entranyada en el coneixement. Llull coneix molt bé aquest aspecte de l'activitat.

“Segons natura, tot lo major plaser que enteniment de l'hom pot haver és en entendre; e açò és per ço car entendre és pus semblant a enteniment que neguna altra cosa. —Fill— dix l'ermità —, plaser d'enteniment més està en entendre, que en membrar ne que en voler, e és pus semblant a l'enteniment que no és lo membrar ne'l voler”.¹⁶⁹

“Amable fill, un maestre havia molts escolans, entre los quals havia un escolà qui no volia aprendre tant volenterosament com los altres escolars feïen. Lo maestre dix a aquell escolà per què no volia aprendre, e l'escolà respòs que per açò com no sentia plaser en aquella liçò que'l mestre mostrava, no volia aprendre. Aquell maestre dix a l'escolà que un plaser és cell qui és per entendre, e altre és cell qui és per voler e per açò l'escolà devia convertir e subjugar lo plaser del voler al plaser de l'entendre. ‘Sènyer maestre’, dix l'escolà, ‘la ciència que vós mostrats decorre pus fortment per volentat que, per enteniment, en quant va més per dret positiu que per dret natural; e per açò mon enteniment en aital ciència no pot haver tant de plaser per entendre, com ha la volentat de mos companyons per voler, la qual ama més voler que entendre; per que prec.vos, sènyer maestre’, dix l'escolà, ‘que'm digats qual val més: o enteniment o volentat’. Per contengut se tenc l'escolà de la responsió del maestre, e demanà al maestre si son enteniment donaria per un regne. E lo maestre li dix que no'l donaria per tot lo món. L'escolà demanà al maestre, si son enteniment no podia entendre, null temps neguna cosa, si'l vendria o lo daria per un regne. E lo maestre respòs e dix que hoc, car poc li valdria haver enteniment sens entendre”.¹⁷⁰

Si l'objecte del coneixement és interessant, augmenta l'afectivitat, de tal manera que pot fins i tot pertorbar directament el normal procés d'entendre. “Natura és d'enteniment que entén mills com hom és alegre e pagat que com és irent, car la ira torba l'enteniment e per açò l'enteniment no pot entendre ço que entendria si hom no era irat”.¹⁷¹

¹⁶⁹ Llull, *Libre de meravelles*, OE I, p. 401.

¹⁷⁰ *Ibidem*, p. 402.

¹⁷¹ Llull, *Blanquerna*, OE I, p. 232.

Pot també l'afectivitat influir sobre l'enteniment de manera indirecta, és a dir, movent la voluntat:

“Ira comença en la volentat, qui sobtosament se mou sens deliberació d'enteniment ne de memòria, car tant és iversós aquell moviment de mala volentat que empatxa la memòria a membrar e l'enteniment a entendre Déu, e les semblances que hom ha de Déu; e fa a hom menysprear los manaments de Déu, e la glòria celestial, e les infernals penes, e ret hom enaixí com embriac e eixit de son seny. Mas com s'esdevé que hom és irat en la pena del cor, e hom contrasta ab paciència e fortitudo a la ira, adoncs la memòria e l'enteniment han deliberació a recordar Déu e les sues semblances, e tem hom Déu ofendre. E adoncs hom per esta manera pot vençre ira, en lo qual venciment atroba plaser e alegrança”.¹⁷²

“Dix lo ermità que un mestre legia una greu liçó a sos escolans. E entre aquells escolans havia un escolà qui era presumptuós, ergullós e vanagloriós; e no entés la liçó, la qual liçó enteneren los altres escolans. Aquell escolà hac opinió que lo mestre no entenia ço que deïa, e tenc lo contrari d'açò que era veritat de la liçó. Gran discussió fo enfre lo mestre e l'escolà, e lo mestre dix a l'escolà estes paraules: ‘Reconta's que àngel entén per volentat, e volentat vol per enteniment; car amant àngel Déus, entén Déu; e entenen Déu, ama Déu; e per açò ha-li Déus donada virtut que com ama alguna cosa, que encontinent l'entén; e quan entén alguna cosa, encontinent l'ama si és amable, o la desama si és aïrable. Car enaixí com ha ordonança enfre imaginació e vista corporal que hom pusca imaginar ço que ha vist corporalment, enaixí, e molt mills, ha donada Déus ordonança enfre l'enteniment de l'àngel, qui'l entén, e la volentat, qui'l ama; per la qual ordonança l'àngel amant, entén ço que ama o desama'. Quan lo mestre hac dits aquestes paraules, l'escolà conec que la raó per la qual no havia entesa la liçó del mestre era per ço car desamava entendre per humilitat, e amava entendre per ergull e per vanagloria”.¹⁷³

“Goig e ira són formes qui estan en l'enteniment en partida segons sa propietat e en partida segons la natura de la volentat; segons natura en quant ha enclinació a plaser per son estinct natural com

¹⁷² Llull, *Libre de meravelles*, OE I, p. 434.

¹⁷³ *Ibidem*, p. 347.

pot entendre; e com és empatxat a entendre ha enclinació per estinct natural a ira. E a açò ajuda la volentat ab amar entendre per lo qual amar ha l'enteniment plaser en entendre; e en quant la volentat demana l'entendre, mou l'enteniment a ira contra la volentat segons estinct natural".¹⁷⁴

El coneixement i la gràcia

També coneix Ramon la relació entre el coneixement i la gràcia, o parla directament d'ella en el text que copiam, però si ho feim així és perquè la fe és un do de la gràcia. "Amable fill, per lum de la fe s'exalça l'enteniment a entendre; car enaixí com lo lum va davant per demostrar les carreres, enaixí fe va davant l'enteniment. On, si tu vols haver subtil enteniment, no sies increable, e criu, per ço que la fe illumina".¹⁷⁵

El judici i el raciocini

Llull ens presenta una collecció d'exemples, notable un i l'altre més, dels diversos aspectes que ofereix la relació entre aquestes dues funcions. De vegades inverteix l'orde lògic d'ambdues funcions, és a dir, acaramulla arguments perquè per suggestió se convengui la veritat d'un judici.

"Provar volc Follia que major era que Saviesa, e dix que un hom era avar per ço que faés gran testament a la fi; e morí en l'ira de Déu, per ço que les gents lo loassen que era estat molt ric hom; e perdé l'hom per Déu, per ço que hagués laor après sa mort. Aprés dix que un hom s'aucís per gelosia, e altra se damnà per ço car no volc confessar un pecat que havia feit, e altre féu homei per una vilana paraula que un hom li havia dita, e un altre hoc amà més laor de si mateix que de Déu. Dient Follia estes paraules, e moltes d'altres, provava que en aquest món era major que Saviesa, e Saviesa entenia que Follia deïa veritat, en la qual e per la qual Saviesa havia granea de justícia".¹⁷⁶

Altres vegades "formada la convicción... se reafirma con argumentos al efecto provocados y más o menos deficientes en buena lógica, pero

¹⁷⁴ Llull, *Arbre de Ciència*, OE I, p. 624.

¹⁷⁵ Llull, *Doctrina Pueril*, ed. cit., p. 122.

¹⁷⁶ Llull, *Libre de meravelles*, OE I, p. 421.

suficientes para el afán afirmativo o negativo del espíritu humano naturalmente refractario a la duda”.¹⁷⁷ “...lo filòsof demanà a sos escolans qual és la principal raó per què és atrobada batalla de dos hòmens. Respòs lo fill del rei qui aprenia de filosofia, e dix que la solució de la qüestió era solta en les paraules qui eren recontades de la volp e del gall e de les gallines, ço és saber, que consciència venç en nafra tots aquells qui a tort combaten aquells qui mantenen dretura; e que veritat e leialtat esforcen tots aquells qui ab dret se combaten”.¹⁷⁸ “Així justificava l’home medieval la licitud del duel, considerant-lo un veritable judici de Déu”.¹⁷⁹

La repetició d’actes arrela la convicció:

“Fill —dix l’ermità—, era un bisbe qui tota la senyoria que havia en son bisbat girava a intenció que ell fos honrat, temut e loat; e per açò feia convits, bobanys e moltes d’altres vanitats, per intenció de si mateix a honrar, e que les gents lo loassen de ço que feïa. Aquella intenció que ell havia era contrària a la intenció per què era elet bisbe, e contra ofici de bisbe; e per açò, en les obres que aquell bisbe feïa, havia tan gran poder, crueldat, que caritat quaix no havia en qui s’arraigàs”.¹⁸⁰

“Era un hom usurer qui amava molt un fill que havia, e quan fo a la mort, no volc retre los diners que havia guanyats ab injúria, car més amava que son fill fos ric hom, que sa salvació. Dementre que aquest usurer estava en lo punt de la mort, un seu confessor li dix aquest eximpli: ‘En una ciutat havia un cavaller qui era veger d’aquella ciutat, e no havia mas un fill, lo qual molt amava. Esdevenç-se que aquell seu fill aucís un hom, e lo pare penjà son fill, e dix que més valia justícia en hom, que amor de pare a fill contra justícia’. Emperò tan gran poder hac injúria en aquell hom usurer, que no preà res l’exempli que son confessor li hac dit”.¹⁸¹

2. La irradiació mental

Tan important com la circularitat de les operacions mentals és el co-neixement de la irradiació. En ella cadascuna de les nostres funcions mentals, sens perdre la seva fisonomia particular, no deixa d’irradiar-se cap a

¹⁷⁷ J. Zaragüeta, ob. cit., p. 398.

¹⁷⁸ Llull, *Libre de meravelles*, OE I, p. 359.

¹⁷⁹ *Ibidem*, p. 510.

¹⁸⁰ *Ibidem*, p. 417.

¹⁸¹ *Ibidem*, p. 419.

les altres funcions. La irradiació en els processos mentals “adopta dos formes: la *inducció* de unos sobre otros y la de *contraste* de ellos entre sí, y ello en la doble relación de simultaneidad y sucesión”.¹⁸²

¿Té Lull idea de la inducció mental de les facultats? No hi ha dubte, i si no, vegem un dels casos més clars. “Fill —dix l'ermità—, un religiós molt devot e de santa vida fo elect a bisbe. Aquell s'excusà d'ésser bisbe, e no volc leixar sa religió per fer-se bisbe. Moltes de raons allegà aquell religiós per ço que no fos bisbe; mas lo capítol li dix que ell podia fer major bé en ésser bisbe que en ésser religiós. E lo religiós dix al capítol que l'havia elects bisbe aquestes paraules: ‘Esdevenç-se una vegada que un monge fo elect a bisbe. Aquest monge pres lo bisbat; e per ço com hac intenció de fer gran bé, consentí e fo bisbe. Ell fo molt mal acostumat, e visc molt delicadament, e lo bisbat tenc empatxat longament que no feia lo bé que's convenia, ans ab les rendes del bisbat feia molt de mal’”.¹⁸³

És a dir: el religiós no vol ésser bisbe perquè un altre ho féu molt malament. L'afirmació del religiós s'estén massa: “Jo seré com aquell” i per això pot caure en error. Però pitjor és el comentari de l'home que escolta el religiós: “Denant lo religiós qui deia aquestes paraules, estava un hom qui's meravellava com d'aitals religiosos havia tan pocs en lo món”.¹⁸⁴ Aquest comentarista entén tant la seva asseveració que redueix l'existència de religiosos honests a uns pocs. I això és un altre error, mentres no se demostrí amb dades evidents.

El segon cas que copiam és d'irradiació afectiva. Prescindirem aquí que el prior conegui o no el motiu de la seva tristesa. És un cas anormal i més tractant-se d'un religiós, però el fet és que el bon home no fa sinó projectar la seva tristesa sobre totes les obres, unes bones i altres millors que fa.

“En una noble esgleia estava un prior qui era hom luxuriós. Aquell prior, com santificava lo cors de Jesucrist, se sentia tristor entrar en sa ànima; e com havia dita la missa ell era en major tristor que no era d'abans, com la missa volia dir. Molt se meravellà aquell prior d'aquella tristor què podia ésser, e no coneixia l'ocasió per què l'havia. Un dia s'esdevenç que'l prior hac cantada la missa, e sentí's molt trist e despagat de si mateix. Dementre que'l prior estava enaixí trist esdevenç-se que un metge vénc a confessió al dit prior, e confessà's del pecat de luxúria, del qual pecat lo metge se penedí molt

¹⁸² J. Zaragüeta, ob. cit., p. 399.

¹⁸³ Lull, *Libre de meravelles*, OE I, p. 481.

¹⁸⁴ *Ibidem*, p. 481.

fortment. Quan lo prior hac confessat lo metge, e l'hac absolt, ell se sentí molt pus fortment trist e irat que d'abans no feïa, e meravellà's fortment del greuge que havia".¹⁸⁵

Ramon Llull ens contrarà ara un exemple de contrast de funcions mentals, tal volta dels més interessants del seu repertori. No sols hi ha contrast de coneixements, sinó d'estimació: " 'Sényer' —dix lo frare de tristícia—, 'mon ofici és que jo'm dó tristícia totes les vegades que veja negun hom en l'ira de Déu. E car vos e vostra companya sóts serfs de pecat, segons que ho signifiquen vostres vanes obres, per açò me dó tristícia, car quan tristor deu ésser en coratge d'hom, com veu negun hom en via de damnació, e que no sia amic de Déu'. L'altre frare dix que ell s'alegrava e goig se donava per ço com lo rei e sa companya eren criatures en les quals la justícia de Déu se manifestaria en l'altre segle donant-los penes perdurables; car de tot quant Déu fa en est món e l'altre se'n deu hom alegrar e goig donar, per ço com totes ses obres són bones e bé ordenades".¹⁸⁶

Hem vist aquí un exemple de varietat simultània entre dos individus, sobre un mateix fet que a més d'ésser captat diversament, afecta també en forma distinta i contraposada la sensibilitat dels dos germans.

L'exercici perllongat d'una activitat produeix de vegades contrast al canviar el signe de la dita activitat. "—Era un hom qui considerava que temps era estat que ell no era neguna cosa; e considerà que ell era, e era hom, qui és tan bona creatura. E adoncs hac molt gran goig de son ésser e ésser humà. Estant ell en aquest alegre, ell sentí la febre, qu'il pres molt fortment, e considerà en la mort. Adoncs caec en gran tristícia, car li era que mala cosa fos morir, e esdevinc a no ésser. Aquest home era gentil, e no creïa en l'altra vida, mas en aquesta mundana; e havia major tristícia com cogitava en la mort, que no havia com cogitava en l'ésser que havia. Esdevenc-se que aquest gentil fo cristià, e altra vegada fo malalt, e alegrà's e hac goig de la mort, car havia esperança que vengués a vida perdurable".¹⁸⁷

Relacionat amb el tema tractat, afegeix Ramon unes interessants consideracions: "...en l'ànima de l'home ha una semblança enfre les altres que és semblant a glòria, segons que ja havets entés; e com l'ànima usa d'aquella semblança en alguna cosa que ama, adoncs ne ve goig en son cor, enaixí com la volentat, que com son voler és mesclat ab compliment, ha goig en alcuna cosa on son voler és complit. E aquesta és la via e la

¹⁸⁵ *Ibidem*, p. 398.

¹⁸⁶ *Ibidem*, p. 467.

¹⁸⁷ *Ibidem*, p. 466.

rail d'on goig ve, neix e viu. Meravellà's Fèlix de les paraules que l'ermità deïa, e dix que molt hom havia goig usant de pecat, e molt hom havia tristícia usant de virtuts".¹⁸⁸

És a dir, hi ha exercicis que al seu principi són agradables i acaben de signe contrari i viceversa.

El coneixement de la irradiació mental té també la seva aplicació pedagògica: aprofitar la força irradiant d'una funció per fer penetrar en la seva àrea d'influència un altra funció que després participarà de l'efecte de la primera.

LA FORMACIÓ MORAL

1. La consciència

Diu Joan Tusquets "que el fi últim de la pedagogia lulliana és la glòria de Déu".¹⁸⁹ És a dir que la seva pedagogia l'ha de dur al fi per què ha estat creat. "E per açò que (Déu) fou membrat, conegut, amat, honrat, temut, obeït e servit, ha creat hom... Bell fill, aquesta raó que us he dita és la pus principal per què és hom".¹⁹⁰

Aquest concepte el repeteix Llull en tots els tons i formes. "Y su fin inmediato —diu Tusquets— la formación de hombres dispuestos a cumplir —heroicamente si hace falta— sus obligaciones generales y los deberes particulares de su estado y profesión".¹⁹¹

Donar a conèixer el fi de l'home i facilitar-li els mitjans per assolir-lo és el contingut de la formació moral. Per això hem de considerar dos factors essencials: la consciència moral i la voluntat.

"Consciència, fill, —dix l'ermità a Fèlix—, és aquella natura intel·lectiva per la qual ànima sent que s'inclina contra la final intenció per la qual és creada. E aquesta aital natura ha Déus creada en l'ànima d'hom, per tal ànima conega aquelles coses que fa segons Déu o contra Déu".¹⁹²

Consciència és el nom que donam a la raó quan aprecia el bé i el mal. "Es la misma razón que juzga el aspecto ontológico de los seres, la que juzga el aspecto ético. La verdad y la justicia son dos lados que las cosas

¹⁸⁸ *Ibidem*, p. 467.

¹⁸⁹ J. Tusquets, ob. cit., p. 369.

¹⁹⁰ Llull, *Libre de meravelles*, OE I, p. 394.

¹⁹¹ J. Tusquets, ob. cit., p. 369.

¹⁹² Llull, *Libre de meravelles*, OE I, p. 477.

describen a la misma luz de la razón humana. La conciencia: palabra propia y exclusiva de la raza privilegiada de los hombres".¹⁹³

La consciència és al capdavant "el juicio práctico que tenemos que formular ante los hechos, las cosas, las acciones y las situaciones de la vida".¹⁹⁴

Per això necessitam conèixer dues coses: en primer lloc l'ideal objectiu, és a dir "las leyes divinas y humanas que atañen a la acción o acto que hay que enjuiciar" i en segon lloc "el punto de vista subjetivo, o sea las reacciones peculiares de nuestro yo... a tales leyes, habida cuenta del lugar, tiempo y circunstancias variables que condicionan esa adaptación de nuestra idiosincracia personal a la ley que en aquel momento hay que aplicar".¹⁹⁵

Vet aquí el que diu Llull del primer punt: "—Qui no sap los catorze articles on és la nostra fe, no sap creure ni usar de la fe segons que's cavé; ni qui no sap los set dons que lo sant Esperit dóna, ¿de què sap haver grat al Sant Esperit, si no entén ço que li dóna? Ni qui no sap les vuit benaurances, no sap desirar glòria perdurable. Ni qui innora les set virtuts ¿on és lo lum per lo qual veu anar a via salutable? Ni qui no sap los set pecats mortals, ¿de què's sap guardar ni penedir, confessar, ni on és la contrició que sap haver? Ni qui no sap los deu manaments, en què sap ésser obedient a Déu? Ni si és desobedient, ¿en què ho sap conèixer?".¹⁹⁶

La seva claredat mental queda reflexada en moltíssimes planes dels seus llibres. No devem passar de llis. Vegem com parla de les virtuts. "Les branques de l'arbre moral són set: les quatre són cardinals e les tres teològicals. Les cardinals són justícia, prudència, fortitudo e templança; les teològicals són fe, esperança e caritat. És diferència entre les quatre cardinals e les tres teològicals, en quant per les quatre s'ha hom a ben viure en esta vida. Tot hom les pot haver segons que naturalment pot hom traer les semblances de les natures primeres del tronc moral en qui estan confuses e dispostes a ésser aportades en acte. Mas les tres virtuts teològicals no's poren haver sens la gràcia de Déu, e aquelles dóna a qui's vol per ço son car són carreres de l'altra vida; emperò volenters les dóna als hòmens ornats e vestits de les virtuts cardinals, per ço car en ab aquelles concordança".¹⁹⁷

Amb la mateixa claredat explica en l'Arbre Moral cadascuna de les set virtuts indicades i després amb l'ajuda dels principis de la seva Art,

¹⁹³ M. Herrero García, ob. cit., pp. 59-60.

¹⁹⁴ *Ibidem*, p. 61.

¹⁹⁵ *Ibidem*, p. 61.

¹⁹⁶ Llull, *Blanquerna*, OE I, p. 165.

¹⁹⁷ Llull, *Arbre de Ciència*, OE I, p. 637.

relaciona les virtuts de dues en dues, amb profunditat de coneixement, al mateix temps que demostra la utilitat pràctica de la seva Art.

No menys notable és l'explicació en l'Arbre Moral, de les 17 virtuts més, amb les quals el Capítol III de l'Arbre Moral arriba fins a 44 articles.

Comprovem la mestria de Ramon amb alguns exemples:

“Sanctetat és aquella virtut per la qual estan los sants innocents e són mundes de pecat”.

“A ésser sanctetat, virtut ajuden les altres virtuts; perquè ella és comuna virtut de moltes. Així com justícia qui fa els homes sants en quant és causa a que ells sien justs; e prudència los fa savis; e fortitudo los enforteix contra vicis; e temprança los fa estar sans e haven subtil enteniment e degudes paraules; e la fe los fa creure les veritats que no poden entendre; e esperança los fa esperar en les coses que aconsegueix ab ella; e caritat los fa participar en companya e amor e fraternitat, en amar Déus e servir. E totes aquestes virtuts, e encara aquelles qui devallen d'elles e deriven, són ajudes e estruments com los hòmens sien sants e hagen alta vida e sien mundes de pecat”.¹⁹⁸

“Lealtat és aquella virtut qui fa atendre als hòmens ço que prometen: e com no ho poden atènyer fa'ls-ne vergonya”.

“Lealtat és aquella virtut qui és contra traició e engan e mentir; e ha un peu de justícia e l'altre de fortitudo, e va's reposar en lo lit de veritat, en lo qual jaen caritat e esperança. E per açò los hòmens leals atenyen ço que prometen, car justícia ho requer, e fortitudo los fa ésser forts contra falsetat e engan; e caritat e esperança fan a ells tendre vergonya”.¹⁹⁹

“Vergonya és passiva qualitat qui revela la disposició de les menors formes per les quals hom és dispost a fer coses no degudes”.

“Per ço car vergonya ve de les coses menors, han naturalment les femnes major vergonya que'ls hòmens, com sien los hòmens majors per acció e les fembres menors per passió. Emperò los hòmens, segons virtut moral, deuen haver major vergonya en fallir que les fembres; car major cosa és falliment en les formes que en les ma-

¹⁹⁸ *Ibidem*, p. 644.

¹⁹⁹ *Ibidem*, p. 645.

tèries; e per ço los hòmens virtuosos tenen més vergonya que les fembres, segons virtuts guanyades. E en aquest pas hom pot conèixer que'ls hòmens no fan ver judici en quant per lo pecat de luxúria no blasmen més los hòmens que les fembres".²⁰⁰

De forma semblant tracta Ramon en l'Arbre Moral dels vicis. I ens diu per què dóna tan ampla explicació. "E car l'Arbre Moral és molt necessari a saber, no's meravell negú car d'aquest Arbre parlam tan longament".²⁰¹

Llargament tracta també de temes morals en altres obres, com *Doctrina pueril*, *Libre de primera e segona intenció* i en el *Blanquerna*.

Es diu que Llull moralista és inferior a Llull mestre. "Un solo defecto —diu Tusquets— podemos echarle en cara: su rigorismo. No se anda en distingos para fallar que tal o cual acto es pecado mortal cuando en realidad debería tener en cuenta las circunstancias, la plenitud del conocimiento, las varias opiniones de los moralistas".²⁰² No és rar que fos així: documentalment demostrava un sacerdot molt entès en qüestions de moral, que tal defecte el pateix la immensa majoria de seglars aficats a moralistes.

El mode d'encausar la nostra personal reacció davant la llei, el tracta Ramon en el *Libre de primera e segona intenció*. Tusquets diu que la teoria defensada en aquest llibre és també rigorista, no obstant afegeix: "Depurada de sus exageraciones, la teoría en sí misma es de gran transcendencia y significa un magno acierto haber creado una didáctica para explicarla en clase o desde el púlpito".²⁰³

Vet aquí un exemple de la mestria de Llull per adaptar a la ment infantil les seves doctrines: "Si tu, fill, fas fer un libre a algun escrivà, tu has la primera intenció a fer lo libre e has la segona a donar diners a n'aquest home qui't fa lo libre; e car més ames lo libre que los diners que'n dónes, per açò has al libre la primera intenció e has als diners la segona. E l'escrivà fa d'açò lo contrari, car ell ama més los diners que li pagues per sos treballs, que no fa lo libre; car si més amava lo libre que los diners, no't daria lo libre per los diners".²⁰⁴

Dues són les normes elementals de l'actuació de la consciència: la senzillesa i la sinceritat. Senzillesa, o sia el judici formulat reduït a mínima la distància entre el jo que jutja i l'objecte del judici, eliminant tot element estrany. Sinceritat, expressió del nostre judici, tal qual se'ns representa en el nostre interior.

²⁰⁰ *Ibidem*, p. 646.

²⁰¹ *Ibidem*, p. 649.

²⁰² J. Tusquets, ob. cit., p. 377.

²⁰³ *Ibidem*, p. 380.

²⁰⁴ Llull, *Libre d'intenció*, ORL XVIII, pp. 5-6.

Qualque cosa d'això vol dir-nos Llull amb les següents paraules: "Fill, consciència a vegades és trop subtil, e a vegades és trop grossa. Com és trop subtil, adoncs esdevé per sobres d'amor o de temor. Com és trop grossa, adoncs esdevé per defalliment de granea, que no és en l'amor ne en la temor. E tot açò és enaixí ordonat per ço que consciència no pusca ésser en hom sens justícia, que sol estar egualment ab consciència, per tal que justament lo remembrament, enteniment e voler sien ornats de consciència que sia trop grossa ne trop prima".²⁰⁵

Això ens du a tractar un altre aspecte molt important en la formació de la consciència. Com més clars i profunds sien els coneixements que tinguem de l'ideal objectiu i de la nostra reacció subjectiva, millor serà la nostra consciència. D'això se'n dedueixen dues coses: la primera és que la consciència es perfecciona, s'afirma, s'enriqueix dia a dia, si se la cultiva, i decreix, s'engalaverna, es rovella si se l'abandona.

La segona és que en major o menor grau ens arribarà la responsabilitat de la relació amb el perfeccionament de la nostra consciència.

Ambdós aspectes són tractats així per Ramon Llull: "Fill —dix l'ermità— enaixí com les plantes i los animals han alcuna manera per la qual són engendrables i corrumptables, enaixí espiritualment consciència, abstinència e les altres virtuts o propietats espirituals han alcuna manera d'engendrar o corrompre espiritualment. On com s'esdevé que la consciència ve en algun hom, e no hi vénen les altres virtuts, segons que's cové, adoncs aquella consciència no ha en què's fortific ne meta ses rails, enaixí com lo forment que cau enfre les pedres e no atroba humor en què meta ses rails".²⁰⁶

Respecte a la responsabilitat del cultiu de la consciència Llull diu: "Era un rei qui havia molt gran tresor, e per açò que hagués vanaglòria e delit temporal, edificà un castell. Aquell fo molt gran e molt bell e molt forts, e hac moltes cambres e torres e fort mur e gran vall, a neguna cosa que pertanyés a noblesa ne a bellesa e força e bonea de castell, no defallà en aquell castell. Longament treballà lo rei en aquell castell e palau, e tot son tresor hi més, e anc en sa ànima no sabé edificar palau on Déu fos contemplat, ne castell on virtuts força contra vicis. Com aquell rei hac edificat lo castell e hi volc estar, ell se morí; e per los vicis que havia en sí, fo damnat, e per ço que no volc edificar altre castell en l'altre segle on hom tots temps està, e edifica'l en est món on havem poc estar".²⁰⁷

Ens falta tractar com pot realitzar-se la formació de la consciència moral seguint les normes lul·lianes.

²⁰⁵ Llull, *Libre de meravelles*, OE I, p. 479.

²⁰⁶ *Ibidem*, p. 478.

²⁰⁷ *Ibidem*, p. 490.

1) S'ha d'acostumar els escolars a fer examen de consciència i la millor hora és a la nit. "A la nit, après la completa, cascuna de nosaltres remembra si lo dia ha ofès son creador en nulla cosa; al matí, après les matines, remembre en qual estament som estades la nit".²⁰⁸ No sols els fets consumats, sinó quelcom més íntim: "...una altra dona dix que ella havia colpa contra Déu e contra totes les dones, en ço que la entenció per la qual ella entrà en orde no fos segons caritat que ella hagués a Déu ni a les dones".²⁰⁹ I també la causa de les nostres faltes: "...moltes vegades la dona era temptada per vanaglòria... On, per açò, la dona en lo capítol, davant totes les dones, demanà a l'abadessa d'on li venia lo defalliment damunt dit".²¹⁰

Diuen els moralistes que moltes confessions estàn mal fetes per falta d'examen. Però ni la pura recomanació ni el manament són eficagos. S'ha d'ensenyar a l'escolar a examinar-se i pot fer-se collectivament: "Totes les dones tengren per bo ço que dix l'abadessa, e ordenaren una hora en lo dia en la qual fossen ajustades en lo capítol, e que cascuna encercàs en sa consciència si hauria feta nulla cosa qui fos contrària a les set regines, ni plaents als set pecats mortals".²¹¹

L'examen no deu ésser únicament de les faltes, sinó també de les virtuts. "...e per açò vull e man que cascuna de vosaltres membrats en la bonea, granea, eternitat, poder, saviea, amor, membrem les virtuts, per ço que a Déu les quiram".²¹² "La sagristana dix a l'abadessa que hom temptàs alcun temps a Natana de devoció ans que la vestís".²¹³

2) És l'escolar qui deu exercitar la funció de jutge i sentenciar-se. "Com l'abadessa e les altres dones foren en lo capítol, la dona qui havia haüda la temptació se levà en peus e demanà disciplina (...) D'aquest dubte deman penitència, e la frevoletat de ma fe confés davant lo convent".²¹⁴

Únicament la sanció és acceptada quan està perfectament justificada davant la consciència de l'escolar: "Com l'abadessa entrà en una casa secreta on estava en carçre una dona qui havia fortment errat e pecat... la dona estava de genollons e en plorant deia aquestes paraules: —Oh, santa justícia de Déu, qui has en tot poder totes coses! Tu ador, tu beneesc, car en los treballs que sostenc conec tu e mes colpes. D'aquesta coneixença

²⁰⁸ Llull, *Blanquerna*, OE I, p. 167.

²⁰⁹ *Ibidem*, p. 162.

²¹⁰ *Ibidem*, p. 165.

²¹¹ *Ibidem*, p. 160.

²¹² *Ibidem*, p. 167.

²¹³ *Ibidem*, p. 151.

²¹⁴ *Ibidem*, p. 160.

neix plaer a la mia ànima... En esta pena corporal vull totstemps estar".²¹⁵

L'abadessa no estava per mollors nocives. Vegeu com obrà una vegada: "—Oh folla ànima injusta! Haguist anc negun temps, coneixença de justícia, qui ab aspres viandes poneix en orde aquells qui han menjat en lo món delicadament...? Folla re! ¿Com no vas a l'esgleia plorar? Leva tos ulls en la creu..." No obstant la reprensió fou acceptada perquè era justa. "Tan fortment reprès l'abadessa la dona, que d'aquí en avant no fo en ella lo foll pensament en què ésser solia".²¹⁶

3) Un greu problema que planteja la formació de la consciència és el de la veritat. Hem parlat de senzillesa i sinceritat que realment no són sinó dos aspectes, aprehensiu i expansiu de la veritat.

Doncs bé. Llull diu que no es pot faltar a la veritat, ni per retòrica:

"Demana l'ermità si retòrica és tan bella per paraules humils e piadoses com per veres. — Solució: E factus enans contra ésser que bé ésser, e per ço retòrica és per bé ésser a la sua fi és per ésser, en la qual veritat sia coneguda; e per ço esdevé moltes vegades que retòrica mou els hòmens a pietat e a caritat amb les paraules falses que'ls són dades a entendre".²¹⁷

"Una dona era en pecat, e no havia coneixença si era lo pecat mortal o venial, ni no volia encercar ni demanar si aquell pecat era mortal o venial. Açò faïa per ço car amava ésser en lo pecat, e havia temor que leixàs lo pecat si sabés que fos mortal. Un jorn s'esdevenc que, dementre l'abadessa tenia capítol, la dona hac consciència del defalliment que havia fet contra saviesa, segons que damunt és dit. L'abadessa respòs dient estes paraules: —Déus ha donada raó e discreció a home, per ço que ús de raó contra pecat, amant virtuts".²¹⁸

S'ha d'emprar tots els mitjans perquè els escolars diguin la veritat. I si ho fan així, no sols s'han de perdonar, sinó disminuir el càstig. "...Tant foren santes e devotes les paraules que la dona deïa, que l'abadessa mogren a devoció e a misericòrdia, perdó; e, en plorant, l'abadessa dix aquestes paraules: —No's cové que negun defalliment sia en ço on la santa justícia de Déu vulla participar i estar".²¹⁹

²¹⁵ *Ibidem*, p. 164.

²¹⁶ *Ibidem*, p. 164.

²¹⁷ *Ibidem*, p. 164.

²¹⁸ Llull, *Arbre de Ciència*, OE I, p. 935.

²¹⁹ Llull, *Blanquerna*, p. 164.

Se'm preguntà una vegada a veure què devia pensar Llull dels repertoris de *casos* de moral. Crec que en cas que ja existissin, no devien entusiasmar-lo perquè apenes els proposa. Però per mi la raó principal és que estaria en contradicció amb la seva filiació agustiniana. El bisbe d'Hipona diu: "Ama et fac quod vis". Davant tothom, Llull proclama, exalta i ensenya l'amor de Déu "semper et ubique" i en tots els tons diu el Mestre als deixebles: "Ama", i deixa entendre: "fac quod vis", però no com una recepta, a la manera d'Eleuteris, Damianes i altres protagonistes, dels casos de moral, sinó segons li dicta l'exuberància de la vida de gràcia que en digna correspondència rebrà l'Amic de l'Amat.

2. La voluntat

Causa vertadera admiració que Llull parlàs amb tanta claretat d'alguns principis que la psicologia molt posterior considera bàsics respecte al funcionament de la voluntat. Avui estan perfectament estudiats els tipus de moviments: instintius, en virtut d'imatges i voluntaris.

Seria un absurd exigir-li a Llull que ens explicàs les lleis de reintegració de processos psicològics als quals certes imatges deuen l'adquisició de la seva capacitat motora. No obstant trobarem alguns escrits en què ens deixa veure que coneix almenys l'existència de moviments produïts per imatges. "Per ço car memòria participa ab saviea e ab volentat, qui són les altres branques, ha per la saviea estint natural a membrar e ha per la volentat apetit natural a membrar; e per açò mou los estincts e'ls apetits naturals de les altres branques de les quals és lo cors de l'home, *així com l'home qui membra algun plaer carnal, per lo qual membrar se mou l'elementativa a escalfar e la vegetativa a vegetar, e la sensitiva a sentir, e la imaginativa a imaginar, per ço que aquell plaer en actu pusca venir*. E açò mateix és si hom membra algun desplaer que haja rebut per algun home, car adoncs se mou per ira per l'estinct natural de la memòria e per son apetit, e mou les altres branques, ab les quals participa, als estincts e apetits naturals segons lurs condicions, com pusca ésser feta venjança".²²⁰ No és escrit de claredat meridiana, però notem que les cursives són bastant explícites.

Més clar és el següent: "És bonea moral sots raó d'imaginació, així com l'home bo qui imagina les coses e trau de la imaginació bons significats los quals aplica a bones obres, així com l'home qui imagina obres de misericòrdia, e d'aquella imaginació *se mou* a les obres qui són bones".²²¹

²²⁰ Llull, *Arbre de Ciència*, OE I, p. 617.

²²¹ *Ibidem*, p. 636.

Per provar millor la nostra asserció crec que són definitius els dos escrits següents, el segon sobretot, que completa i aclareix el primer. “Per la imaginació imagina hom les coses sensibles, e com hom no ha en presència les coses que ha sentides ab los senys corporals, adones la imaginació les retén e les representa a hom en aquella disposició de l’obra corporal, segons la qual hom ha vist, o ha oït, o gustat, o odorat, o sentit. Ab imaginació imaginar hom la disposició de l’obra corporal, així com en escriure, en pintar, en edificar castells, palaus, naus, e les altres coses d’açò semblants”.²²² “Aquest arbre és d’imaginació, qui és creatura molt necessària als animals, car sens ella no porien viure ni’s porien haver als objectes sensibles; així com lo leó *qui no poria tornar a la font sens imaginar, ni l’aucell a son niu, ni’ls hòmens a la casa*, ni ans que la casa faessen no la sabrien fer, ni sens imaginació no sabrien fer clavell, gonella ni nau, ni haurien hàbits de ciències...”.²²³

Per experiència sabem que existeix un tipus de reaccions que se produeixen en virtut d’un judici. “Es decir: reacciones que no son las específicamente correspondientes a tales sensaciones e imágenes del estado psicológico actual, sino las que corresponden a la expresión del sentido del juicio”.²²⁴

I aquí intervé la voluntat, que com se sap no pot exercir la seva acció d’una manera despòtica sinó diplomàtica, mantenint en la lucidesa de la consciència el judici pràctic sobre de l’acció que volem desenvolupar. “Para ello, las imágenes útiles y conducentes son conservadas; las imágenes inútiles son inhibidas; como consecuencia el movimiento se da, la decisión se efectúa”.²²⁵

“L’enteniment —diu Llull— fo pujat en aquest grau de glòria ab totes les coses que meses havia de la saviea, veritat e virtut, ell se sentí tot comprés de saber, e de tant gran saber que apenes los pot sostenir. D’on per lo gran treball e delit que l’enteniment havia, *pregà la volentat que li ajudàs a sostenir les coses que concebudes havia e les quals contemplava*”.²²⁶

Però la voluntat no s’adhereix a qualsevol judici, sinó que actua en vista d’un bé estimat com tal, és a dir no sols necessita un bé en si mateix sinó que deu ser-ho pel subjecte determinat. O sia que el bé deu ésser motiu. Ramon Llull sap també d’això. “—Sényer ermità— dix Fèlix— ¿sabriets-me vós dir què és Déus? Car molt ho desig saber, per ço com en la coneixença que hauria saber ço que Déus és, s’enalçaria *la mia vo-*

²²² Llull, *Libre de meravelles*, OE I, p. 392.

²²³ Llull, *Arbre de Ciència*, OE I, p. 608.

²²⁴ M. Herrero García, ob. cit., p. 76.

²²⁵ *Ibidem*, p. 77.

²²⁶ Llull, *Art amativa*, ORL XVII, p. 64.

lentat en amar Déu pus fortment que no l'am, com sia natura que per illuminat enteniment sia volentat pus alta en amar ço de què l'enteniment ha coneixença".²²⁷

Quan en la lucidesa de la consciència es presenta un sol bé, la voluntat no té més feina que seguir la corrent que la du cap a aquell bé. Però sabem tots per experiència que l'activitat voluntària presenta moltes vegades una major complicació. Per un costat excitacions externes, per l'altre la contínua successió d'imatges que apareixen i desapareixen, resultant de tot això una sèrie de judicis valoratius de sentit diferent.

La contemporització no afavoreix l'acció. Llavors "...la memòria ajuda en aquell temps a fer l'elecció del judici, en quant remembre les semblances de les primeres natures a les dessemblances d'aquelles; per lo recordar *la memòria dispon a la volentat* l'amabilitat de les semblances, la odibilitat de les dessemblances, per ço que la volentat se moua a amar la semblança de la bondat real".²²⁸

En aquest cas la voluntat ha d'elegir una de les direccions possibles, rebutjar l'acceptació de les sollicitacions que destorben i no té altra solució que armar-se de motius més poderosos per a realitzar el que deu. També trobam un exemple molt notable en Llull. "Era un príncep qui amava temprança molt fortment. Aquell príncep, totes les vegades que seïa a sa taula, feïa estar una roda d'aur sobre la copa on era escrita temprança o gola".²²⁹

Podem perdonar-li aquesta petita equivocació al príncep. No tingué en compte que la mateixa paraula *gola*, per associació als menjars era ja un element capaç d'incitar una temptació. És clar que major força devia tenir la presència dels aliments unida a la gana. Davant el menjar considerava els motius d'ambdós sentits: "E com s'esdevenia que havia temptació contra temprança, ell legia temprança e gola en la roda de la copa, e deïa tres vegades, entre si mateix, que temprança alegrava los hòmens com són levats de la taula, e gola los entriçtava".²³⁰

A pesar d'això la paraula *gola* li jugà una mala passada: en compliat amb els gustosos menjars, tal i com devien ser els del príncep, s'introduí d'amagat en la seva consciència i causà el moviment.

"Un jorn s'esdevenç que aquell príncep hac assats menjat e begut, segons temprança; e gola féu-li prendre una bocada de carn per natural apetit saborós".²³¹

²²⁷ Llull, *Libre de meravelles*, OE I, p. 321.

²²⁸ Llull, *Arbre de Ciència*, OE I, p. 638.

²²⁹ Llull, *Libre de meravelles*, OE I, p. 425.

²³⁰ *Ibidem*.

²³¹ *Ibidem*.

Triomfà la tempraça, però per això el príncep degué d'armar-se de motius molt superior: "Com lo príncep tenc la bocada de carn en la mà, ell féu comparació, e dix qual valia més; o memòria, enteniment e volentat en Déu, e tempraça, longa vida e sanitat, o gola, malaltia, mort e ira de Déu. Com príncep hac feta aquesta comparació, ell leixà la bocada de la carn, e loà e beneí Déu, qui li havia donada tempraça, per ço que sovent ab ella l'amàs, lo temés, lo beneís e longament lo servís".²³²

Lligat al problema de la voluntat està el tema de la formació d'hàbits. Amb les paraules *carreres* i *virtuts guanyades* reconeix Llull el fet dels hàbits de la voluntat. No es guanya una *carrera* sens hàbit de córrer. I sobre les virtuts, no fa una distinció *pràctica* entre les teologals i cardinals. Si bé les teologals en el seu origen són gratuïtes (per la gràcia de Déu), el seu desenvolupament necessita la cooperació de l'home: l'oració per augmentar-les i l'aprofitament una vegada obtingudes. La importància dels hàbits és gran i la mecànica de la seva formació és la següent: "cada vez que la voluntad se conforma con un juicio de valor adquiere por el mismo hecho una tendencia a conformarse de nuevo. Si esta conformidad de la voluntad se produce frecuentemente en relación al mismo objeto, viene a formarse un hábito de asentimiento voluntario".²³³

Hem dit que Llull fa un estudi complet de les relacions entre les virtuts. Un aspecte molt important des del punt de vista pràctic i que les engloba totes és la possibilitat de transferir a una altra activitat voluntària els hàbits contrets amb una activitat distinta.

"Enaixí com les rails naturals e reals se donen lurs semblances les unes e les altres, així com bonea qui dóna en l'arbre elemental sa semblança a granea e granea la sua a bonea, e enaixí de les altres, se donen les rails morals lurs semblances, així com bonea moral qui fa bona granea moral, e granea moral qui fa gran bonea moral, així com l'home qui ha gran animositat en la batalla per ço car tem vergonya e ama honrament; la qual granea, bonea fa bona, e la granea fa gran la bonea, car aquella bonea és gran qui esquiva la vergonya de grans falliments e per qui vénen grans felicitats e honraments. E per açò com los hòmens ornats e vestits de moralitats són tocats e temptats per alguns falliments, cascuna moralitat toca l'altra e dóna a l'altra sa semblança, e enaixí fortifiquen l'home en virtut contra vici, e en aquella l'acostumen".

²³² *Ibidem.*

²³³ M. Herrero García, ob. cit., p. 80.

“...enaixí los hòmens virtuosos on més són tocats e temptats com sien moguts a vicis, més se mouen als contraris dels vicis, ço és a saber, a les virtuts morals qui han en costuma que s’ajuden les unes ab les altres contra lurs enemics”.

“E en aquest pas pot hom conèixer com Déus deixa temptar los hòmens justs als demonis e als hòmens mals, e a pobrea e a malalties e a deshonsors e a les altres coses contràries a prosperitats, per ço que ells sien pus forts e usen pus sovent dels hàbits de virtuts, car on més n’usen, mills són disposats com Déus hi meta la sua gràcia qui requer gran loc que sia bo o en qui molta n’hic pusca caber”.²³⁴

Vegem ara com formaríem la voluntat en els nostres escolars seguint Ramon Llull.

1. Llull, en frase feliç de Rubió i Balaguer, “és un teòleg en funció missionera”. Tusquets diu que “el fi últim de la Pedagogia lulliana és la glòria de Déu (...) I l’objectiu temporal, la salvació de la cristiandat, que no es pot assolir d’altra manera segons el Doctor Il·luminat, que suscitant una legió de sants que observin heroicament els deures del seu estat o ofici”.²³⁵

Des de la seva conversió Llull treballà per aquest ideal, fins a donar la vida pel seu Amat. I en el substrat de la seva actuació hi trobam una paraula, o una frase breu, amb una tal vitalitat, capaç de mobilitzar tota l’energia del seu ser. “Amar Dé”, “Infeel”, “Sarrahi”.

Coincideixen amb això moltes persones genials. Pensem en les divises dels grans sants. Diuen que Santa Teresa, al conjurament de la paraula “Eternitat”, se’n pujava al carro i emprenia la ruta d’una i altra fundació, encara que se trobàs en moments de malparada salut.

Llull sap cosa d’això: “Era un home qui havia en custuma que tota hora que volia començar neguna cosa considerava la fi, fos que parlàs o que obràs alcuna cosa; e per la gran concordança que és entre començament e fi era aquell hom savi en son parlar, e en totes ses obres e totes les gens se meravellaven d’aquell hom com havia tanta saviesa, car poc sabia d’escriptures”.²³⁶ A aquest home il·letrat la sola consideració *del fi* que devia concretar en qualque paraula o frase culta el feia obrar de manera que causava admiració “a totes les gens”.

²³⁴ Llull, *Arbre de Ciència*, OE I, p. 636.

²³⁵ J. Tusquets, ob. cit., p. 370.

²³⁶ Llull, *Libre de meravelles*, OE I, p. 470.

Doncs, el procediment és de general aplicació: si poden aplicar-lo, no ja els genis, sinó els il·letrats, la utilització amb els escolars ha de donar el mateix resultat i de fet és així. Però són necessàries certes normes que podem deduir dels principis de la pedagogia lulliana.

Notem en primer lloc que aquests principis que arriben a empapar tot el nostre ser i ens duen a grans realitzacions han d'ésser pocs; el seu poder per eficàcia és el que augmenta en nombre.

Aquests principis han d'ésser breus i gravar-se fàcilment a la intel·ligència. Ramon Llull, mestre en l'art dels proverbis, ens en deixà llargues col·leccions, aprofitables la major part per al fi de què parlam.

Serà necessària una acurada classificació i una rigorosa selecció per a donar a cada escolar el principi més adequat al seu temperament i a les circumstàncies d'edat i temps. Segons els allots les juguetes, diu la saviesa popular, molt encertadament.

Llull ens diria: llegiu el Llibre dels proverbis, on ja els vos don classificats. En trobarem més en altres obres i veurem que és molt fàcil vulgaritzar i adaptar l'alta significació que contenen.

La seva audàcia tal volta el duria a l'extrem de voler que qualsevol escolar "Pere o Martí" obri com "l'home que considerava la fi". No podem imitar-lo literalment. El mateix Llull, genial, fracassà de vegades per massa genial.

Finalment, aquests principis han d'ésser raonats lentament i repetida. Hauríem de provocar la reflexió per conservar sempre el seu record a punt d'acudir a la cita en el moment oportú.

2. L'escolar deu adquirir hàbits virtuoses.

Després de tot el que hem dit, aquesta afirmació crec que és evident.

Llull, segurament, proposaria el camí pràctic: la repetició d'actes. També hi afegiria explicacions a fi de raonar els exercicis. Diria que posseïm mecanismes naturals per resoldre els problemes vitals essencials: retiram la mà quan fregam coses que cremen; retiram l'orella si ens molesten amb una ploma; allargam les mans si anam a caure... Però no passa el mateix sempre: devem crear el mecanisme a força de repeticions i el nou acte hereta les circumstàncies favorables de l'anterior.

Això té gran importància en la formació d'hàbits bons; però per desgràcia el mecanisme és el mateix per als mals hàbits. Desgraciat, doncs, el qui es deixa dur per "costumes males apellidades sots raons de vicis, e són dessemblances de les parts de l'arbre humanal".²³⁷

Llull parla per experiència: "Car com jo vull satisfer a mos pecats e vull dejunar o vull aorar o vull vetlar en vós amar e honrar e beneir e servir, e lo meu cor me defall, per tal car la potència vegetable és con-

²³⁷ Llull, *Arbre de Ciència*, OE I, p. 635.

triarada ab lo desordonament que jo he posat en mon cors, per sobre menjar e per sobre beure, e per luxúria”.²³⁸

Aquí té aplicació tot el que hem dit sobre el mecanisme de la voluntat. La mateixa cosa direm de la transferència, que no havíem de cansarnos de repetir. “Companyia e fraternitat és enfre una virtut e altra, com sien exalçades les unes virtuts per les altres...”.²³⁹

Podem afegir aquí la importància de l'ambient per la còpia inconscient o conscient que provoca: “Un jorn l'abadessa entrà en l'hort, e viu estar dues dones qui filaven a una part, e viu-ne estar una per cabal. Puixes entrà en lo dormitori, e del dormitori entrà en les altres cases on les dones solen filar, e viu que no filaven ensem en un loc. L'abadessa l'endemà manà capítol, e féu establiment que totes les dones filassen en un loc, e que alcuna dona legis alcun libre qui fos en romanç, per ço que les dones poguessen entendre. Aquell libre fos de la passió de Jesucrist, e de la vida dels sants e de les santes (...) per ço que, per oir aquell libre, l'ànima no cogitàs en vanitats ni en desordenats pensaments per los quals s'enclinàs a pecat”.²⁴⁰

Finalment, devem tenir en compte lo sobrenatural. Llull ho indica repetidament. “—Natura humana és d'aital manera, que aitant com més sofer, més és en son compliment. E per açò, com la volentat de l'hom se fa passiva, e vol que la volentat de Déu sia sobre ella activa, adoncs la humana volentat és complida, per lo qual compliment dóna alegria e sadollament a l'hom on pus fortment treballa per l'honor de Déu”.²⁴¹

Sobretot és necessari orar: “Tan és la mia natura contrariosa cosa a fer penitència, que per mi mateix no la puc vençre ni endur a fer penitència”.²⁴²

Però no orar de qualsevol manera, sinó bé: “...car molt és necessària cosa haver ordenament en sa oració, com sia cosa que oració sia la pus noble obra qui sia en religió, e desordonada oració sia a Déu molt desagradable (...) Estant en oració, devem membrar, entendre, amar les virtuts e les obres de Déu, ab fe, esperança, caritat, justícia, saviea, força, templança, devem ordenar nostra ànima e nostre cors (...) No'ns tingam per dignes del bé que rebeem ni de la glòria que esperam. Graescam a Déu, qui'ns ha tretes de la servitut del món e qui'ns ha ajustades en aquests loc, en lo qual façam penitència. Demanem a Déu virtuts per ço que siam defeses de vicis”.²⁴³

²³⁸ Llull, *Libre de contemplació*, OE II, p. 183.

²³⁹ Llull, *Blanquerna*, OE I, p. 165.

²⁴⁰ *Ibidem*, p. 157.

²⁴¹ Llull, *Libre de meravelles*, OE I, p. 391.

²⁴² Llull, *Libre de contemplació*, OE II, p. 282.

²⁴³ Llull, *Blanquerna*, OE I, pp. 169-170.

PROCEDIMENTS MNEMOTÈCNICS

Memòria

En la concepció lulliana de les facultats de l'ànima pareix que les tres, memòria, enteniment i voluntat, ocupen un lloc ben igual. "Les branques de l'arbre humanal esperitual són tres, ço és a saber, memòria, enteniment i voluntat, qui són tres potències les quals són de l'essència de l'ànima racional".²⁴⁴

Com es veu no estableix cap preferència que segurament inclouria si cregués en la seva existència real.

"Memòria és aquella potència que conserva aquelles espècies que l'enteniment multiplica dels ens reals afirmant o negant, e aquelles espècies que la voluntat multiplica dels ens reals amant e desamant".²⁴⁵

És a dir, si bé la memòria no és superior a les altres potències, s'ha d'harmonitzar amb elles.

Coneix exactament el valor de la memòria, suport de la mateixa funció intel·lectual: "Aquesta significació que nós dita havem damunt, te cové saber, fill, *de cor*, si aquesta art vols saber, car sens ella no puries aver coneixença, d'aquesta art, e això mateix se convé a aquells qui la volran saber per ço que pusquen saber los significats de les lletres".²⁴⁶

Però la memòria té una importància més ampla, com declara bellament amb aquestes paraules: "...és memòria detràs de lo cors de l'home, per ço car és estrument a membrar les coses passades e'ls tèrmenes d'aquelles, e les espècies que l'enteniment e la voluntat en ella han tesauritzades e guanyades, per ço que'n facen hàbits de ciència e de caritat e de les altres virtuts".²⁴⁷

I és útil i necessari en l'ensenyament, tant per als mestres com per als escolars: "És així com l'home qui vol bellament parlar cové que l'enteniment encerc en la memòria ço que ha estojat la memòria, enaixí aquell qui vol entendre ço que ou, cové que l'enteniment estoig en la memòria ço que'l mestre ab l'enteniment trau de son remembrament...".²⁴⁸

²⁴⁴ Llull, *Arbre de Ciència*, OE I, p. 617.

²⁴⁵ Llull, *Arbre de filosofia desiderat*, ORL XVII, p. 413.

²⁴⁶ *Ibidem*, p. 408.

²⁴⁷ Llull, *Arbre de Ciència*, OE I, p. 618.

²⁴⁸ Llull, *Libre de contemplació*, OE II, p. 1219.

Fixació del record

Segons Llull és un procés d'associació. "Qui vol rememorar alguna cosa, sàpiga membrar *les unitats* de les coses, car en aquella unitat és representada la unitat d'aquella cosa que hom vol rememorar. Aquella representació pren l'enteniment ab semblança d'unitat, perseverant l'enteniment en aquella consideració ab recordança o ab contrarietat d'aquella semblança il·luminada per diferència, que significa que una unitat no és l'altra".²⁴⁹

Llull coneix les lleis de l'associació: de semblança i de contrast. Vet aquí com les explica:

"Si tu, fill, vols rememorar, sàpies membrar la fi per raó de la qual vols membrar, e multiplica aquella fi en moltes semblances de coses semblants a aquella fi o dessemblants; e en aquest discurriment fé durar lo teu enteniment longament, car en aquest durament vendran les semblances de les coses que tu vols rememorar".²⁵⁰

"Si tu, fill, no saps rememorar amb les semblances de la fi per raó de qual tu vols rememorar, remembra les dessemblances d'aquella fi e, ab aquelles, les coses que tu vols rememorar, e posa contrarietat entre les unes dessemblances e les altres, e aquella contrarietat fé durar en ton membrar entendre e desamar".²⁵¹

També tracta de la llei de contigüitat: "Si tu, fill, vols membrar algunes coses que no pots membrar, sàpies membrar les intensitats de les coses que són prés d'aquelles coses que tu vols rememorar, e en aquelles intensitats objectades fé durar lo teu membrar...".²⁵²

La col·laboració i l'associació de les altres potències contribueix a la fixació del record. Llull ho diu clarament: "Si tu, fill, vols membrar, consira la natura segons la qual la memòria engendra son membrar e l'enteniment son entendre e la volentat son amar, e sàpies nudrir la tua imaginació a imaginar, e la tua sensitiva a sentir, e la tua vegetativa a vegetar, car aquestes coses són necessàries a engendrar membrar, e a reebre los significats de les coses de que viu la generació de membrar e dura sens d'aquelles".²⁵³

²⁴⁹ Llull, *Arbre de filosofia desiderat*, ORL XVII, p. 451.

²⁵⁰ *Ibidem*, p. 453.

²⁵¹ *Ibidem*, p. 453.

²⁵² *Ibidem*, p. 452.

²⁵³ *Ibidem*, p. 453.

Conservació del record

Si les espècies mnemòniques poder ser evocades, és que d'alguna manera es conserven. “Memòria és de duració, ha natura com faça durar les coses passades en la memòria dels hòmens, així com membrar ço que han fet els hòmens antics, les quals obres duren per memòria qui aquelles memben”.²⁵⁴

Són contraris a la funció conservadora de la memòria el seu abús i el desorde afectiu: “Està la corrupció de memòria en trop membrar o en trop amar el desamar, e poc amar e en poca temor”.

Com també la falta d'exercici i l'ús indegut de la memòria, és a dir, confiar-li coneixement sens entendre-los: “La corrupció de la memòria està en poc entendre, e en coses positives les quals enteniment no entén per raons necessàries, e per açò no ha manera natural de posar aquelles espècies en la memòria, ne la memòria no ha manera natural que aquelles reta a l'enteniment”.²⁵⁵

Aquest fet últim pot tenir conseqüències fatals: “...si la memòria membra sovint sens entendre e voler, acostuma la imaginativa a imaginar en tal manera per la qual hom esdevença orat”.

“Dementre que l'abadessa donava doctrina a les dones com deguessen usar d'entendre, una dona demanà a l'abadessa en qual manera poria la memòria membrar sens voler e entendre. E l'abadessa dix a la dona que com hom remembrava alcuna altra, que la volentat no hi pot haver espai a amar ni a aïrar, ni l'enteniment a entendre, e usa a aventura en son membrar; per lo qual ús se desordena l'imaginar, per lo desordenament del qual se destruu la virtut memorativa”.²⁵⁶

Aquesta idea la tenia tan forta que la repeteix una altra vegada en el Blanquerna. En canvi diu que l'exercici ordenat és favorable. “...la sua conservació e duració està en molt entendre coses veres per raó de necessitat”.²⁵⁷

²⁵⁴ Llull, *Arbre de Ciència*, OE I, p. 617.

²⁵⁵ Llull, *Arbre de filosofia desiderat*, ORL XVII, p. 454.

²⁵⁶ Llull, *Blanquerna*, OE I, p. 168.

²⁵⁷ Llull, *Arbre de filosofia desiderat*, ORL XVII, p. 454.

Evocació del record

La reviviscència del record està tractada de forma insuperable per Llull. Per evocar un record, diu, és necessari fugir de tota distracció: “A rememrar los ens fantàstics se cové clucar los ulls per ço que no empatxen lo rememrar de les espècies de fora visibles (...) e cové separar-se a vou e a tocamet, per ço que’ls senys no empatxen aquell rememrar”.^{258a} Afavoreix l’evocació “...enclinar lo cap avant per ço que la memòria estia sobre l’enteniment e en los vapors que pugen ensús prenga l’enteniment les espècies que posà en la memòria”.^{258b} Se veu entrebancada pels menjars indigests i l’aire viciat: “empatxa lo rememrar per les viandes que són indigestes, e les vapors crues, e’ls locs plens”.²⁵⁹

Escriu a continuació un consell que demostra la perspiciàcia psicològica de Ramon: “E si per esta manera no pots, fill, rememrar ço que desires obri los ulls e vajes d’un loc en altres, e veges diverses coses e oïes parlar de moltes coses, e toca moltes coses e enaixí d’odorar, emperò no vules trop menjar e trop beure; e altra vegada torna a l’estament que damunt dit havem, ço és a saber, acluca los ulls, e les altres coses, e rememrar les coses que aura vistes e oïdes e tocaades, e si el teu membrar fa molt durar sens contrariar, porà lo teu enteniment atènyer les espècies que primerament desires rememrar en aquelles noves espècies”.²⁶⁰

El fet de poder evocar una espècie renegada després d’un cert temps de distracció és cert. Ara bé, no estam tan segurs que l’explicació lulliana ho sia.

L’espècie que desitjam evocar va estar un dia associada a unes circumstàncies que poden ser molt distintes de les que hem experimentat al deixar el treball. Per tant, serà molt difícil que la memòria trobi un punt de partida entre aquestes circumstàncies. Allò que succeirà serà una altra cosa: quan no apareix una espècie desitjada experimentam una sensació de disgust i de desassossec que augmenta així com passa el temps sens produir-se l’evocació. Inútil doncs la cuçolla d’esperar recordar esforçant-nos, l’afectivitat anormal entorpeix l’evocació. Amb la interrupció, el passeig i altres sàvies recomanacions de Llull, desapareixerà l’angúnia, mentrestant la idea rectora del nostre treball continua des del més íntim del nostre ser i, recobrada la tranquil·litat, com per art d’encantament apareix l’espècie anhelada.

Encara tracta en l’*Arbre de filosofia desiderat*, d’altres “regles de mem-

^{258a} *Ibidem*, p. 449.

^{258b} *Ibidem*, p. 449.

²⁵⁹ *Ibidem*, p. 450.

²⁶⁰ *Ibidem*, p. 450.

brar” i afegeix “e si tu les saps entendre, porràs aver manera e art a membrar moltes coses”.

D'un coneixement tan complet i exacte de la memòria, al qual poc podria afegir la psicologia moderna, es desprenen una sèrie de procediments mnemotècnics molt encertats: uns queden indicats en això que hem dit abans, altres consisteixen principalment en associacions de tota casta, com la rima, l'escriptura, els números més coneguts, etc... Frances A. Yates dedica a Llull un capítol del seu *The Art of Memory* a estudiar aquests procediments mnemotècnics.

Finalment, tracta Ramon Llull un aspecte interessant: la relació de la memòria amb la conducta: “Car memòria participa ab saviea e ab volentat, qui són les altres branques, ha per saviea estint natural a membrar e ha per la volentat apetit natural a membrar; e per açò mou los estincts naturals de les altres branques de les quals és lo cors de l'home, així com l'home que membra algun plaer carnal, per lo qual membrar se mou l'elementativa a sentir e la imaginativa a imaginar, per ço que aquell plaer en actu pusca venir. E açò mateix és si hom membra algun desplaer que haja rebut per algun home, car adoncs se mou a ira per estinct natural de la memòria e per son apetit, e mou les altres branques, ab les quals participa, als estincts e apetits naturals segons lurs condicions, com pusca ésser feta venjança”.²⁶¹

És a dir, l'home com hem dit abans es mou per les imatges, en el curs de les quals influeix la memòria. Vet aquí per què les qualitats de les nostres “espècies membrades” depenen en gran part de la nostra conducta. “E per açò són los hòmens irats moltes vegades, e si són pacients, són virtuosos e aconseguen mèrit”. Aquestes paraules afegeix Llull al final del darrer escrit copiat. I per ésser virtuosos ens dóna el Mestre els seus savis consells en el *Blanquerna*: “A membrar nos cové la glòria del paraís, per ço que la desirem; ...si havem temptació, recorram a membrar Déu, e nostra Dona, e los sants del paraís... Si sabem membrar, sabrem oblidar; e si sabem oblidar, sabrem entendre e amar. Nostres pecats membrem, per ço que membrem la justícia, misericòrdia, de Déu; membrem les virtuts, per ço que a Déu les quiram”.²⁶²

²⁶¹ Llull, *Arbre de Ciència*, OE I, p. 617.

²⁶² Llull, *Blanquerna*, OE I, p. 167.

PROCEDIMENTS GRÀFICS

Emprà Ramon Llull els gràfics com a procediment didàctic i si jutjam per la descripció del *Libre de plasent visió* el seu concepte de la il·lustració era perfecta. La desaparició d'aquest llibre ens impossibilita de fer cap més comentari.

Ens referirem sols als gràfics que trobam en les seves obres. I el que ens interessa principalment són els motius pels quals els emprà.

Un d'aquests gràfics estava íntimament relacionat amb el seu sistema filosòfic. L'obra de Ramon està influïda "per l'organització numèrico-simbòlica de la realitat, de manera que no hi ha cap aspecte de la visió microscòpica on no entri el simbolisme numèric (...) També entra naturalment, per una banda dins la geometria elemental (amb els moviments circulars, quadrangulars i triangulars dels elements e llur quadrat...) però per l'altra banda també projectada en escala còsmica damunt tota la realitat. Tal com tota la realitat queda resumida en la decada de la tetractys, tota la processió de la pluralitat queda resumida en les tres figures del cercle, el quadrangle i el triangle (...), figures generals a totes les figures en quant —tal com les coses elementades estan compostes dels quatre elements simples— així mateix totes les figures compostes (tan si són *naturals* o sigui que es troben en la realitat, com si són *artificials*, com les figures de l'Art) descendeixen i es deriven del cercle, del quadrangle i del triangle. Per aquesta raó, Ramon Llull es va entusiasmar per una figura plena (...) construïda d'una manera bastant complicada per la "quadranglatura" i la "triangulatura" del cercle bàsic de manera que hi resultassin un cercle, un quadrangle i un triangle concèntrics i —segons ell—, equivalents en àrea la qual ja li representava la totalitat de l'ésser en totes les seves possibles manifestacions".²⁶³

Altres gràfics els emprava perquè realment els necessitava. "La intenció per què nos posam figures en esta art, és per ço que en elles esguarden los començaments d'esta art: car per la especulació sensual s'exalça l'enteniment a especular les coses esperituals, per lo qual exalçament s'exalça la volentat o amar aquelles. E encara, que per les figures se dona doctrina e art..."²⁶⁴

Cada figura tenia la seva raó d'ésser. "Aquesta figura és circular, e són per lletres discrets e afigurats els començaments damunt dits, per que lo hom pusca usar a esta art de la terça e de la quarta figura, sens la qual

²⁶³ R. Pring Mill, ob. cit., pp. 117-119.

²⁶⁴ Llull, *Art amativa*, ORL XVII, p. 9.

descripció hom usar no podia. Es encara la figura circular per entenció que sa circularitat significa lo mesclament dels uns començaments en les altres...”.²⁶⁵ “La intenció per què los cercles són movables és per ço que hom ab lo moviment d’aquells pusca multiplicar raons e arguments a sobre qüestions segons lo significat de les lletres...”.²⁶⁶

Qualcú dirà: les figures de Ramon Llull són complicades, confuses. No crec que se necessiti un notable esforç per imaginar el que diria Llull per refutar aquesta objecció:

«—Amable fill, si algunes de les meves figures són complicades és perquè la cosa que representen ho és també. En canvi, vosaltres amb tots els avanços de la tècnica de la il·lustració presentau figures molt més complicades que les meves i moltes vegades per representar coses que no sols són molt simples, sinó que ni tan sols ofereixen motius de representació, ja que sens ella són perfectament intelligibles. A més, certes figures de les vostres més contribueixen a confondre els conceptes que aclarir-los.

«Dius, amable fill, que les meves figures són confuses, perquè una representa *bonea* en una figura i *diferència* en una altra. És així, no obstant jo ho advertesc. Però després de set segles els vostres il·lustradors han caigut en la mateixa confusió i... sens avisar. Mira aquesta col·lecció de gràfics de catecisme: ²⁶⁷ en aquesta làmina el colomet representa l'ànima i en aquesta altra representa l'Esperit Sant. I si els estudies atentament veuràs que molts de gràfics pateixen de la innecessària complicació a què m'he referit, i tal volta la idea és tan clara ben explicada que no necessita cap representació gràfica.

«Amable fill, molt te convé invitar un parell d'amics dels que patiu la febre del gràfic, que no és un estat normal. Tots junts podríeu reunir-vos “en una vall abundosa de moltes fonts i bells arbres”. Aquí acaramullaríem tota una sèrie de llibres, opuscles, làmines i altres que emprau perquè els vostres escolars il·lustrin els seus quaderns. Amb tota solemnitat els calaríem foc i sobre les seves cendres juraríem que mai els nostres escolars no tornarien copiar ni un sol dibuix.

«Després descansaríem “en un verger a l'ombra d'un bell arbre, esguardant les moltes fulles e flors e fruits” i un ermità amic meu us ensenyaria a dibuixar totes aquestes coses. Un altre dia acompanyaríeu al prat els vostres escolars que “resebent los significats que l'arbre significa... ço és a saber, per les rails e per lo tronc, la cana de l'arbre, e per les branques, e per los rams, les flors e fulls” i dibuixarien els seus *arbres de ciència*, els quals perdrien la perfecció copiada de les obres cremades, però guanya-

²⁶⁵ *Ibidem*, p. 12.

²⁶⁶ *Ibidem*, p. 21.

²⁶⁷ Adalberto Hass, *Gráficos para la enseñanza del catecismo* (sense data).

rien en autèntica expressió de la seva personalitat i coneixença de “natures e propietats de les coses elementals”, manera segura per pujar “als començaments e les conjuncions de les coses esperituals”».

LA COMUNITAT ESCOLAR

La lectura de les obres de Llull motiva espontàniament la comparació entre les seves orientacions i alguns aspectes de la realitat escolar actual, a pesar de la separació de set segles. Dos textos tenen especial importància sobre la distribució geogràfica de les institucions educatives, respecte a les condicions de l'edifici escolar.

Tota institució educativa per mínima que sia té dues missions per complir: una educació general comuna i una altra especial que depèn de les circumstàncies de lloc i temps i aquestes circumstàncies varien. I si aquests factors es tenen en compte per exemple al tractar de l'emplaçament d'una institució comercial, amb major motiu deu tenir-se en compte la creació d'institucions educatives, que no deu ésser ni el capritx personal ni la febre de multiplicar-les sens to ni so, sinó que en tal moment i en aquell lloc fa falta un centre educatiu amb una missió completa.

Aquesta consideració tan elemental ha estat oblidada moltes vegades i això se pot comprovar sols amb un breu examen de molts de centres la creació dels quals està apenes justificada. En canvi altres haurien d'existir fa molt de temps.

Llull diu això: “...enaixí com lo príncep qui guerreja ab altre príncep ha manera com met frontalers per los extrems de ses terres, que enaixí fossens els monestirs per les terres dels cristians qui participen ab los infeels, e que segons que és lo lenguatge d'aquelles gens, aprenen lur lenguatge e que participen ab elles e los preïquen”.²⁶⁸ És a dir: es necessiten missioners degudament preparats per a la conversió dels infeels. On posarem els centres adequats? El sentit realista de Llull elegiria aquells llocs estratègics on sia fàcil realitzar la missió. Basada en l'orientació lulliana pareix ser actual una sèrie de noviciats, seminaris i collegis situats estratègicament vora el dit “teló” d'acer.

Si visqués ara el nostre Mestre amb l'abundància de mitjans materials i tècnics, dedicaria les més dures invectives contra el mal estat de molts edificis escolars. No ens salvarien els arguments basats en la nostra espiritualitat, més nominal que efectiva. Blanquerna, abat, bisbe o papa, cuidaria diligentment que un dels seus col·laboradors, monjo, canonge o cardenal amb nombre adequat ens emplaçàs a resoldre en justícia el greu

²⁶⁸ Llull, *Blanquerna*, OE I, p. 243.

problema de la mala instal·lació de les escoles. “L’abat e tot lo covent foren en lo capítol ab Blanquerna, per ordenar l’estudi. Ordenat fo per tots que fessen estudis e escola a una part del monestir, per ço que’l loc se convengués a l’estudi. Com hagren ordenat de loc separat, conivent a estudiar, ordenaren de temps; car sens ordenació de temps no és estudi profitable”.²⁶⁹

Tota societat que no desitgi ésser una agrupació més o menys amorfa, deu estar presidida per relacions de coordinació i subordinació. Aquest principi és d’aplicació a la comunitat escolar.

Darrera un objecte comú que “puede ser más o menos extenso y profundo” ... “se agrupan maestros y alumnos en planos sociales y pedagógicamente distintos, pero llamados a compenetrarse, puesto que la ambición de un maestro, situado en un plano superior, ha de cifrarse en ir elevando a su discípulo. Para ello la jerarquía se impone en la escuela como en toda sociedad, y ello en el doble sentido de la coordinación y de la subordinación”.²⁷⁰

La jerarquia i l’exercici de l’autoritat són evidents en Llull: “Havets volgut que entre los hòmens haja uns de major poder e de major senyoria que altres, per tal que faessen ordonament”.²⁷¹

Llull està convençut dels danys que causen els períodes d’interinitat en l’exercici de l’autoritat: “Dementre que los cardenals tractaven l’elecció de fer papa, lo bisbe vénc a un cardenal, dient que si era cosa que l’elecció s’allongàs, que ell lo pregava com precuràs com li fos feta resposta a les deu qüestions que havien proposades, car molt desirava saber l’entenció dels cardenals, la qual haurien a la determinació de les qüestions”.²⁷²

No obstant pareix bastant clar que no és partidari de l’absolutisme del poder personal: “Fama és per tot lo món que apostoli poria, ab sos companyons, ordenar quaix tot lo món, *si’s volia*”.²⁷³ “L’abadessa féu sonar l’esquella per ço que les dones s’ajustassen al capítol, e volia demanar consell en qual manera poria usar que d’oïment usassen en aquell monestir, en tal manera que mills ne poguessin seguir la regla de lur orde”.²⁷⁴

La millor manera de governar i tal vegada la més fàcil és conèixer

²⁶⁹ *Ibidem*, p. 191.

²⁷⁰ J. Zaragüeta, ob. cit., p. 480.

²⁷¹ Llull, *Libre de contemplació*, OE II, p. 166.

²⁷² Llull, *Blanquerna*, OE I, p. 225.

²⁷³ *Ibidem*, p. 226.

²⁷⁴ *Ibidem*, p. 156.

la tascà de cada individu. D'aquí la importància que Llull dóna a la clara reglamentació de drets i deures, i dóna molts d'exemples: Natana, l'abadessa se dedicà a ordenar: "Eleta fo Natana a abadessa. (...) En gran pensament entrà Natana com pogués e sabés regir si mateixa e les dones, e tots jorns cogitava com pogués ordenar lo monestir a bones costumes".²⁷⁵ "Establiment fo fet que neguna dona no eixís del monestir sens gran necessitat; e los bens que l'abadessa e sa mare donaven al monestir eren tants, que abastaven a les necessitats per les quals volien acaptar. Aquells béns procuraven frares lecs, vells homes bons, provats en altre orde".²⁷⁶

El bisbe Blanquerna ordenà també: "Lo bisbe volc que tres parts fossen fetes dels canonges: la una fou assignada a servir les set benaurances, la segona fou a estudi de la teologia e dret canònic, la terça fos a servir l'esgleia, e volia que tots aquests vintitres canonges e ell mateix e tots els altres fossen reglats. Aprés volia que los preveres que cantaven e servien les capellanies, fossen estudiants aprés la missa e les hores, en teologia e en dret, e que menjassen en refetor e que durmissen en durmitor, per tal que ells fossen fets canonges aprés la mort d'altres, e que a ells fossen donades les esgleies parroquials, e que aquest ordenament volia que fos fet temps e confirmat per l'Apostoli e per tot lo capítol".²⁷⁷

I el papa Blanquerna féu lo propi: "Segons que havem recontat, Blanquerna és elet a apostoli (...) dix l'apostoli aquestes paraules: —Quinze són los cardenals qui'ns són donats a companyons com pusca ésser conservat, ajudat a ésser procurador en terra de Jesucrist. Departescam *Gloria in excelsis Deo* en quinze parts; e la primera part sia donada a mi per ço com som primer per dignitat d'ofici. A cascú dels cardenals ne sia dada part..." "Com lo papa e'ls cardenals hagren fet l'ordenament damunt dit, lo papa e los cardenals ordenaren que tots los cardenals haguessen equal renda que deguessen desprendre a lurs necessitats...".²⁷⁸

EL MAGISTERI

No parla especialment Ramon Llull de la problemàtica dels mestres; però sincerament crec que les solucions que ell donaria, diu Tusquets, "se infieren, con toda claridad deseable en varios pasajes de sus obras".²⁷⁹

Llull exercí personalment el magisteri en totes les seves formes: escrita, verbal i mixta, és a dir, mitjançant el llibre de text. La distinció

²⁷⁵ *Ibidem*, p. 156.

²⁷⁶ *Ibidem*, p. 157.

²⁷⁷ *Ibidem*, p. 211.

²⁷⁸ *Ibidem*, p. 227.

²⁷⁹ J. Tusquets, ob. cit., p. 262.

entre el magisteri escrit i l'exercici amb els llibres és òbvia i és fàcil classificar les seves obres: *Blanquerna* i *Libre de Meravelles* pertanyen al primer grup; *Doctrina pueril*, *Arbre de Ciència*, al segon.

Si "una biblioteca és una escola muda, però d'enorme irradiació docent", ¿què serà una biblioteca ambulante, al cap de la qual hi ha un bibliotecari autor de molts de llibres i ardent propagandista dels seus escrits? No obstant, com s'ha dit, no tingué el seu magisteri escrit l'èxit que esperava.

Mereix atenció especial el magisteri del *llibre de text* perquè conté almenys una gran lliçó aprofitable. Encara que Llull pujà en l'escala magistral fins a dictar lliçons en la universitat, no cregué desmerèixer ni davant els seus deixebles ni davant el món de la ciència per dedicar alguns llibres als nins. Això fins fa poc no ha estat corrent en el nostre país, però sí en altres. Però ens trobam ara davant una proliferació de llibres, no sols per a nins, sinó pel que deim ensenyança mitjana, publicats amb més esperit comercial que científic. Hauríem de copiar la lliçó lulliana, és a dir, que els llibres dedicats a l'ensenyament fossen escrits pels veritablement doctes, que aquells entesos en ciències es recordassin dels nins i dels joves. Es llegeix en les sagrades lletres que la millor saviesa camina de les mans dels més doctes que han pujat per propis mèrits fins als més alts escalons de la ciència. Aquestes persones haurien d'escriure llibres per estudiar i així estalviarien el treball i sobretot la confusió mental que suposa, per exemple, haver d'omplir el cap de conceptes molt distints i de vegades contradictoris sobre els mateixos sers, objectes i operacions, cosa molt corrent quan els estudiants són obligats a canviar de llibre...

Quina deu ser la formació del mestre segons Llull? En primer lloc, una sòlida preparació bàsica: "Lo bisbe era gran clergue, e sabia de moltes ciències, e féu moltes qüestions e demandes de diverses ciències; e en aquell monestir no fo null home qui sabés respondre a les qüestions que'l bisbe feia, mas Blanquerna tan solament, lo qual solvia e exponia totes les qüestions que'l bisbe feia". "Blanquerna —dix l'abat— ¿quals ciències vos és semblant que dejats mostrar? ...Per aquesta semblança e per moltes d'altres podets entendre qual ciència és pus necessària, ni de quals ciències deuen aprendre vostres monges."

Blanquerna explicà una sèrie d'exemples, que no degueren entendre clarament els monges, ja que "...l'abat e tots los altres pregaren Blanquerna que exponés les paraules que deia per semblances":

"Com Blanquerna hac exposats los exemplis damunt dits, ordenaren que Blanquerna mostràs primerament gramàtica, per entendre les altres ciències; enaprés mostrà lògica, per entendre e aprendre naturas; e filosofia per ço que mills ne poguessen entendre teologia; e

com haguessen apresada teologia, mostràs medicina, e après ciència de dret”.²⁸⁰

Fa notar Llull que la preparació del Mestre ha d'ésser de tipus filòsofic: “Molt se meravellà Fèlix com lo fill del rei que aprenia filosofia conec mills la natura per la qual fo vençut e mort lo cavaller, que son frare qui aprenia d'armes; e loà e beneí ciència sobre totes coses”.

“Aprés açò Fèlix demanà al filòsof per qual natura caec lo gall de l'arbre e no caigueren les gallines. E lo filòsof dix al fill del rei qui aprenia d'armes, que resposés a la qüestió. E aquell fill del rei estec empatxat, e no savia qu'es resposés a la qüestió, e dix a son mestre que resposés a la dita qüestió; lo qual mestre respòs, e dix que ell era mestre com sabés hom moure son cors a ferir gran colp e a sostenir, e lo filòsof era mestre com donàs doctrina a l'enteniment de son frare, per lo qual entesés son enteniment altes coses e subtils”.²⁸¹

I tota aquesta preparació haurà d'estar coronada per la teologia. “On, segons estes paraules és significat que, segons la fi per què som en aquest loc ni havem leixat lo món, cové que hajam diverses ciències per ço que puscam haver la ciència de la teologia, qui és fi e compliment de totes altres ciències”.²⁸²

Tan important com la preparació bàsica, deu ésser l'especial preparació per al magisteri. “Qui ama orde de cavalleria, cové que enaixí com aquell qui vol ésser fuster ha mester mestre que sia fuster, e aquell qui vol ésser sabater cové que haja mestre qui sia sabater, enaixí qui vol ésser cavaller cové que haja mestre qui sia cavaller; car enaixí és descobrint cosa que escuder aprena l'orde de cavalleria d'altre home mas de home qui sia cavaller, com seria descobrint cosa si'l fuster mostrava a l'home qui vol ésser sabater”.²⁸³

És essencial per a Ramon que el mestre conegui la realitat on haja d'exercir la seva professió. “En lo capítol fo lo bisbe ab tots sos canonges, e dix aquestes paraules: —Volentat és de vosaltres, senyors, que jo sia vostre pastor. En servitut era com era abat, mas ara som en major, car ab major afany e ab major perill guarda lo pastor les grasses ovelles que les magres. Pus volets que sia bisbe, ajuda e consell vos deman com m'ajudets a ésser pastor e a guardar mes ovelles. Primerament vull saber quanta és la renda de l'esgleia e en qual manera és partida. Totes aquestes coses sien meses en escrit, per tal que pusca encercar en ma ànima si en aquesta esgleia poria nulla cosa mellorar ni ordenar a honor de Déu, e a

²⁸⁰ Llull, *Blanquerna*, OE I, pp. 191-192.

²⁸¹ Llull, *Libre de meravelles*, OE I, p. 359.

²⁸² Llull, *Blanquerna*, OE I, p. 192.

²⁸³ Llull, *Libre de l'ordre de cavalleria*, ed. Obrador (Palma de Mallorca, 1906), part 1.^a, n.º 12, p. 211.

donar bon exempli als homes lecs, qui pequen moltes vegades per lo mal exempli que han de lur pastor e de sos companyons”.²⁸⁴

I perquè se vegi com ho considerava com a mesura de bon govern, repeteix la mateixa idea: “Blanquerna papa, ans que volgués nulles coses ordenar en sa cort, estec un temps per veer qual era l'estament de sa cort, e cada dia escrivia, en unes taules que portava, aquelles coses que faïen a mellorar sa cort”.²⁸⁵

Per traçar el perfil moral del mestre, segons Llull, lo difícil no és citar texts, sinó seleccionar-los. Una de les coses que demana Llull al mestre és que sia equilibrat: “Aprés la missa lo bisbe tenc capítol (...) Lo bisbe volc que tres parts fossen fetes dels canonges: la una fou assignada a servir les vuit benauriances”.²⁸⁶ “Lo bisbe Blanquerna donà ofici de suavetat a un canonge... Los altres oficis partí per los altres canonges assignats a servir les benauriances, e retenc a sos obs l'ofici de pau”.²⁸⁷

El mestre haurà de tenir elevació espiritual: “Príncep és home qui ha senyoria per elecció sobre altres hòmens, per ço que'ls tenga en pau per temor de justícia. On, aitals hòmens qui són obligats a tenir justícia, han en guarda los hòmens qui'ls són desús en nobilitat: a la qual guarda són pus obligats que altres hòmens (...) Amable fill, enaixí com l'ànima és endreçament del cors, enaixí lo príncep és endreçament de son poble; e enaixí com lo departiment que l'ànima fa del cors és la mort del cors, enaixí malvat príncep és mort e destrucció de son poble”.²⁸⁸

El mestre deu ser cumplidor puntual de les seves obligacions: “Sàpies, fill, que null home no és tan obligat en son ofici com príncep e prelat: car jo o tu o aquell no som obligats mas a un home, qui és nostro rei: e lo rei és obligat a mi e a tu e a aquell, ço és a saber, a tots los hòmens qui són en senyoria”.²⁸⁹ “Molt cogità lo bisbe en l'estament del bisbat e en la manera com lo pogués mellorar”.²⁹⁰

I sobretot el mestre ha de donar exemple: “Com lo bisbe fo en lo capítol ab tots els canonges, ell dix aquestes paraules: —Entès havets, senyors, com nostre senyor Déus Jesucrist promet en l'evangeli vuit benauriances. Ab consell e ab volentat de vosaltres, voldria ordenar aquest bisbat a tal regla... Primerament començ a una renda, e faç d'aquella tres parts: l'una sia donada a fer pau enfre aquells qui són en treball, l'altra sia a la messiò qui és a mi necessària e a aquells qui són de mon hostel”.²⁹¹

²⁸⁴ Llull, *Blanquerna*, OE I, p. 211.

²⁸⁵ *Ibidem*, p. 227.

²⁸⁶ *Ibidem*, p. 211.

²⁸⁷ *Ibidem*, p. 213.

²⁸⁸ Llull, *Doctrina Pueril*, ed. cit., pp. 211-212.

²⁸⁹ *Ibidem*, p. 211.

²⁹⁰ Llull, *Blanquerna*, OE I, p. 211.

²⁹¹ *Ibidem*, p. 211.

I si l'exemple és entusiasta estirà la gent: “Com lo bisbe fo en lo capítol ab los canonges, ell dix que Jesucrist promès lo regne del cel als pobres; e per açò volia que un canonge fos assignat a l'ofici de pobretat, lo qual canonge preicàs pobretat e fos cap dels pobres d'aquella ciutat, e que la renda de la sua canongia donàs per amor de Déu, e que ell acaptàs de què vivís, e anàs pobrement vestit, e reprenés los rics d'esperit. Dementre que lo bisbe deís lo procés de l'ofici, un canonge qui era home de santa vida se levà en peus e demanà l'ofici de pobretat, e promès complir a son poder totes les condicions damunt dites, les quals se convenien a l'ofici”.²⁹²

Diu Tusquets que el procediment per designar els mestres pot deduir-se per analogia del sistema “que se adoptó para elegir abadesa y maestra a Natana”. Aquest sistema d'elecció del qual parla en diversos llibres i que s'aplicà per a altres eleccions és una “curiosa aplicació de su Arte General” i consisteix en comparar “con cada principio diversos sujetos para determinar su mayor o menor concordancia con dicho principio... para averiguar la persona màs idónea para un cargo”.²⁹³

“Pregada fo Natana per totes les dones que digués la manera segons la qual per art poguessen atrobar a eléger la dona que és millor a abadesa. Natana respòs dient estes paraules: —De l'art d'elecció vos diré breument los començaments. Aquella art és departida en dues parts: la primera part és d'eléger los elegedors qui eren lur pastor; segona part és en qual manera degen eléger lur major. E per açò, primerament vos vull recontar de la primera part, e puis de la segona...”

“Natana dix: —Nós som vint dones, en est capítol, qui havem veu a eléger pastor. Segons art, se cové que elejam d'estes vint dones nombre senar, qui sia en cinc o set, car aquest nombre és pus convenient a elecció que altre; e lo setè nombre és pus convenient que'l cinquè. On primerament sia fet sagrament per totes les dones a dir veritat, o sia demanat secretament a la primera dona quals de les dinou dones són pus covinents a ésser set qui elegen major; e après sia demanada la segona dona, e puixes la terça, e així per orde tro la darrera; e cascuna vegada escriba hom ço que diu cascuna de les dones. A la fi, sia vist quals són aquelles dones qui han haüdes més veus, e aquelles sien les set dones qui degen eléger abadesa”.

“Segona part d'elecció és com los set elegedors elegen pastor. On, primerament cové que los set elegedors se covenguen, a eléger, de cert nombre e de certes persones, segons que'ls serà vijares, e que

²⁹² *Ibidem*, p. 212.

²⁹³ J. Tusquets, ob. cit., pp. 290-291.

cascuna persona comparen ab l'altra segons quatre condicions, ço és a saber: qual ama e coneix més Déu, ni qual ama e coneix més virtuts; ni qual coneix e desama pus fortment vicis; quarta és qual ha pus covinent persones (...)

Cascú dels set elegedors pot eleger una persona a ésser en lo nombre del qual deu ésser elet major, e cascú dels set elegedors cové ésser en aquell nombre on pusca ésser elet major. E per ço que pus planament puscats entendre l'art, sotsposen que lo nombre cert sia en nou persones de les quals sia triat e elet nostre pastor. On primerament cové que les set sien devestits en dues parts: dos a la una part, e cinc a l'altra, e cové que los cinc encerquen qual dels dos deu ésser elet, e escriva's secretament aquell qui ha més veus. Aprés cové que ab la un qui ha més veus haüdes, sia comparat l'altre d'aquells cinc, e que sia més en lo loc d'aquell qui és estat vençut, per menors veus; e aquell vençut sia més en lo loc d'aquell qui és comparat ab lo primer o ab lo segon. E açò mateix, per orde, sia en tots los altres, e sien en est nombre meses vuit lo vuitè e'l novè qui no són dels elegedors. On, siguent aquest nombre, seran multiplicades trentasis cambres, en les quals aparran les veus de cascú; e sia elet aquell qui haurà més veus en més cambres".²⁹⁴

No obstant, a pesar de recomanar el procediment de l'elecció, quan per un càrrec determinat no hi ha una persona de notables qualitats, Llull s'inclina pel procediment directe. Així succeí en el nomenament d'un bisbe:

"Com lo bisbe hac renunciat al bisbat e fo en l'estudi aràbic, los canonges foren en lo capítol per ordenar com elegissen pastor... Aquell qui solia ésser bisbe venc al capítol, e en presència de tuit dix que ells elegissen a bisbe l'abat Blanquerna, car no sabia null home tan digne fos d'ésser bisbe; emperò no creia que volgués ésser bisbe. E si renunciava a ésser bisbe, consellava que elegissen bisbe segons la manera e l'art d'elecció".²⁹⁵

Els candidats han d'ésser persones de provat valor. Amb motiu de l'elecció del bisbe que hem dit, conta Llull una sèrie d'incidències motivada per les protestes de l'arcedià i la resistència de l'abat i dels seus monjos. Aquesta discòrdia la resolgué el papa: "A totes passades volc lo

²⁹⁴ Llull, *Blanquerna*, OE I, pp. 155-156.

²⁹⁵ *Ibidem*, p. 210.

papa que fos bisbe l'abat Blanquerna per ço que melloràs lo bisbat segons que havia mellorat lo monestir".²⁹⁶

Una cosa semblant li havia succeït ja en el convent a Blanquerna: "L'abat e tot lo covent volgueren que Blanquerna fos sagristà, e que un altre monge, qui *era esdevengut maestre per la ciència que Blanquerna li havia mostrada*, tengué l'estudi en loc de Blanquerna".²⁹⁷

Però el valor provat ha d'ésser-ho realment. "Dementre que lo cardenal loava enaixí lo bisbe Blanquerna, esdevenç-se que lo clergue qui solia ésser bisbe del bisbat on Blanquerna era bisbe, vénc a cort ab dos frares religioses e ab un home lec... Gran fo l'acolliment qui fo enfre ells; e los cardenals demanaren de Blanquerna, e ells li digueren de Blanquerna molt de bé, e recontraren lo bé que havia fet en l'abadia e en lo bisbat...".²⁹⁸

No deixa de tenir interès quant a l'elecció de mestres el grau de vinculació anterior al nomenament; és a dir, si en igualtat de condicions és millor elegir el qui té o haja tingut relació amb la institució:

Abans de ser elegit abat, el monjo Blanquerna parlà així: "...covingent cosa seria que elegissen a pastor algun bisbe d'estes contrades, lo qual fos de pus santa vida que altres bisbes".²⁹⁹ Els monjos s'oposaren dient que no era costum en la seva orde elegir abat a un home que no fos de la seva religió. Qui s'hi oposà amb major fermesa fou un dels set elegidors: "era lo cellerer, lo qual dix a Blanquerna que si elegien a abat bisbe ni altra persona que no fos de lur orde o de lur monestir, parria que defalliment fos de bones persones en lur monestir indigenes que'n fos elet abat...".³⁰⁰

Mal argument el del cellerer, perquè de fet podria succeir així. Blanquerna refusà valentament la teoria del cellerer, però aquest insistia: "Abat cové ésser acostumat de menjar nostres viandes, e de negún covent, e que haja nostres costumes, per ço que sia lum e exempli a nosaltres com dejam perseverar en nostres costumes; e per açò altre home qui no sia de nostre orde no és tant covingent a ésser abat com és home qui sia de nostre orde e qui longament haja perseverat ordenadament en la regla de nostre orde".³⁰¹

Aplicant aquest fet al problema de l'elecció de mestres, direm que la posició del cellerer, al defensar el privilegi d'un dels seus en contra d'un candidat de més santa vida i millor preparació, a més d'ésser contra jus-

²⁹⁶ *Ibidem*, p. 211.

²⁹⁷ *Ibidem*, p. 196.

²⁹⁸ *Ibidem*, p. 225.

²⁹⁹ *Ibidem*, p. 197.

³⁰⁰ *Ibidem*, p. 198.

³⁰¹ *Ibidem*, p. 198.

tícia pot fins i tot perjudicar la institució perquè així se veurà privada no sols d'un bon mestre sinó de l'aire renovador que moltes vegades és ben necessari.

Tota organització, i encara més si és complicada com ho és l'ensenyament, necessita d'una inspecció que assegurí la seva eficàcia. I això no passà desapercbut a Ramon: "Lo cardenal hac molts hòmens qui li ajudaven a servir son ofici, e trametia'ls per les parts del món per encercar los maestres com usaven de les ciències que mostraven; (e com podia atrobar que negú mestre usava mal de la ciència que mostrava, punia'l e privava'l d'aquell ofici, e per açò se seguia molt bé, car tots los maestres lo tenien, per la qual temor lurs escolars eren enans fundats en les ciències que aprenien, per ço car los maestres pus diligentment e ab pus breus paraules les mostraven)".³⁰²

Predica Llull l'entusiasme en el treball, però concedeix, quan arriba el moment, el descans merescut. Parla primerament del descans dominical que estableix com de llei natural i divina. "Colre és fer festa en la qual sia fet remembrament de Déu e d'oració e de les obres que hom ha fetes en la setmana".

"2. En aquell temps, fill, que Déus hac creat lo món en VII jorns, Déus reposà en lo setè dia, a significar que home al sisè dia dega reposar corporalment, e que spiritualment e corporal fassa reverència e honor a nostre Déu..."³⁰³

Considera necessaris els moments d'esplai enmig dels treballs: "...per desig de consolació e de contemplació se n'anava a la granja, on estava lo bisbe e lo monge que solia ésser abat, e ab ells ell se recreava sa persona e consolava sa ànima contemplant nostre senyor Déu".³⁰⁴

I a l'acabament del curs les merescudes i necessàries vacances: "Al temps del pascor hac finits Blanquerna sos llibres, e per lo treball que hac haüt de l'estudi, l'abat e lo cellerer menaren-lo per les granges per ço que hagués alcun recreament a sa persona".³⁰⁵

"Dementre que Blanquerna anava per lo camí ab l'abat e'l cellerer, encontraren lo bisbe, qui s'anava deportant, e davant si anava un seu nebot que molt amava, lo qual anava ab grans falcons, e menaven cans de diverses maneres. Aquell bisbe convidà l'abat aquell dia, e menjaren ab lo bisbe".³⁰⁶

³⁰² *Ibidem*, p. 245.

³⁰³ Llull, *Doctrina pueril*, ed. cit., p. 41.

³⁰⁴ Llull, *Blanquerna*, OE I, p. 199.

³⁰⁵ *Ibidem*, p. 194.

³⁰⁶ *Ibidem*, p. 194.

Ramon Llull tot ho veu. Preveu que hi haurà mestres que el treball esgotarà i que hauran de deixar la professió. “Envallí lo senyor abat, e sa persona no pot satisfacer a les necessitats del monestir”.^{307 a} Amb assenyades raons demanà el rellevament, que li fou concedit. “Longament de temps m'és estat fet honrament per vosaltres, senyors, qui m'havets tengut per major... En la fi som de mos dies... Prec-vos que elegiscats abat, e de mi vos prenga pietat (...) Consell e acord fo pres per Blanquerna e per tot lo capítol que fos feta gràcia al senyor abat, a significar caritat, justícia, qui volien que al senyor abat fos retut guardó del treball en què longament havia perseverat, per guardar e servir ses ovelles. Caritat volc que al senyor abat fos donat un loc covinent en alguna granja, on esteguéis e vivís, e que un monge lo servís, e que son cors hagués alcuna pietança per ço que vivís pus longament”.^{307 b}

Meravellem-nos ara nosaltres. No tenien, llavors, ni encíclicues socials ni tanta “seguretat social”; però concedeixen el rellevament del mestre, no l'abandonen, sinó que la justícia i la caritat agermanades li assignen “un loc molt delitable en lo qual deguéis estar fora lo monestir, e fer en aquell loc alguna pietança a son cors, major que no podia fer en lo convent”, en compensació “del treball en què longament havia perseverat”.^{307 c}

Gran lliçó pels nostres dies: la justícia social, com tantes altres coses està diluïda en innumbrables papers, i el pitjor encara és que quan s'ha escrit una cosa, ja la donam per feta.

EL MESTRE LULLIÀ EN ACCIÓ

El mestre que volgués inspirar el seu treball en la pedagogia de Ramon Llull, el primer que hauria de fer seria estudiar les obres, si pot ésser en els seus originals i si no en bones adaptacions. Algunes de les seves orientacions naturalment li semblaran d'impossible aplicació i efectivament ho serien en el moment actual. Però seran molt menys de les que se puga creure a primera vista.

Altres normes, possiblement d'una audàcia semblant a la lulliana. Tal volta el millor seria escollir algunes de les seves sentències i usarles de la manera dita en el capítol de la voluntat. No serà autèntic deixeble del Beat si s'espanta davant el primer fracàs i abandona la feina.

Ara bé, contagiats i enamorat del dinamisme lullianà podrà presentar-se sense por davant els escolars.

En presència dels escolars els parlarà dels principis generals de les

^{307 a} *Ibidem*, p. 197.

^{307 b} *Ibidem*, p. 197.

^{307 c} *Ibidem*, p. 197.

ciències segons la norma següent: "...al començament deu hom mostrar a son fill les coses qui són generals en lo món, perquè sàpia devallar a les especials".³⁰⁸

Aquesta norma podria parèixer exagerada i ho seria segurament presa al peu de la lletra; però en el sentit de presentar una panoràmica d'allò que se pretén en una matèria completa, és perfectament possible. Per exemple quan diu: "Si vol aprendre gramàtica, tres coses te covenen, a saber: construcció, declinació e vocables". I així en tres pinzellades explica de què tractarà aquella matèria.

Quan expliqui tindrà molt present les normes següents: "Qui vol, Sényer, belles paraules dir ni formar, cové que dó major ocasió al plaer d'aquells qui escolten les paraules que al plaer d'aquell qui les paraules diu; car en l'ocasió serà pus forts en fer plaer als oents, pus fort cercarà lo deïdor paraules plaents e agradables a oir e a retenir...".³⁰⁹

Al plaer causat per les *belles paraules*, s'unirà el que produeix la cara somrient del mestre: "...e enaixí com lo maestre qui mostra cové que embellezca ses paraules fent bella cara e feent semblant de somriure per ço car l'enteniment dóna ço qui és en la memòria, per lo qual do la volentat deu fer somriure la cara del maestre per ço car dóna e deu haver lo maestre plaer com dóna, enaixí (...)"³¹⁰

Cuidarà de no fastiguejar els escolars acaparant-los parlant massa: "així molt home qui és massa arengador com ha de belles paraules afigurada la quinta figura, ell la corromp e l'enllegeix ab paraules leges, longues, supèrflues no necessàries".³¹¹

Procurarà captar l'atenció dels seus escolars des del principi de la lluçó. És molt fàcil imaginar com atendrien uns escolars dels primers graus si el mestre preparàs l'ambient de la lliçó així: "Tro el sol eixit estec Blanquerna en oració. Aprés més-se en son viatge, e anà tot aquell jorn, d'entrò que, a l'hora baixa, ell esdevenç en un loc on hac gran multitud d'arbres. En aquell loc hac un bell palau. Al cap del portal eren escrits ab lletra d'aur e d'argent estes paraules: 'No hauràs déus estranys. No te perjuraràs. Colràs lo dissapte. Honraràs ton pare e ta mare... Aquests són los deu manaments qui estan en est palau. Exilats són en est boscatge, menyspreats, desobeïts, oblidats són en lo món per les gents. En aquest palau ploren e's desconsolen, e planyen l'honor que solien haver en lo món per tal que Déus fos honrat... Blanquerna... tocà a la porta e volc mirar en lo palau per veer los deu Manaments".

³⁰⁸ Llull, *Doctrina Pueril*, ed. cit., p. 1.

³⁰⁹ Llull, *Libre de contemplació*, OE II, p. 1218.

³¹⁰ *Ibidem*, p. 1219.

³¹¹ *Ibidem*, p. 1219.

Si no veu el mestre senyes d'avorriment pot continuar: “Un asant donzell obrí la porta. Blanquerna volc entrar, mas lo donzell li dix que null hom podia entrar en lo palau, qui fos desobedient als deu Manaments. Blanquerna respòs e dix que ell havia gitades totes coses de son coratge e havia dada tota sa ànima a servir Déu... Lo donzell demanà llicència als deu Manaments, als quals recontà l'estament de Blanquerna; per lo qual estament hagren alcun plaer los deu manaments, e manaren al donzell que leixàs entrar Blanquerna, e que l'amenàs davant ells (...) Blanquerna vénc en una gran sala molt bella... En aquella sala hac deu cadires d'aur e de vori, molt bé entallades, en les quals seïen molt honradament los deu Manaments. Molts foren noblement vestits d'aur e de seda; grans barbes hagren, e longs cabells; en lur semblança paregueren hòmens ancians. Cascú tenia en sa falda un libre; cascú plorava e planyia molt fortment...”³¹²

S'equivocaria totalment qui pensàs que *tots* els mestres de *totes* les escoles haurien de repetir mecànicament el que hem copiat. Llull, des d'allà on és, maleiria tal fossilització i tal rutina. L'hem copiada com una mostra i així el mestre que la llegesca tindrà almenys tres idees per començar una lliçó: primera, la de Llull; segona, la que ell tenia abans, i la tercera, la combinació d'ambdues.

La lliçó hauria d'ésser il·lustrada amb exemples i comparacions, en les quals Llull és un mestre consumat. Vegem una de les innombrables mostres: “Una vegada s'esdevenç que un jutge hac donada una sentència falsament en presència d'un sabater que li feïa unes sabates. Aquell sabater féu al jutge una sabata massa gran e l'altra massa poca, adoncs se meravellà del sabater com havia errades les mesures de les sabates, en les quals solia avenir; e reprès lo sabater, lo qual li dix que ell se meravellava pus fortament com ell sabia e volia eguals mesures en los peus, e en la sentència que havia donada les volia desiguals e contràries a justícia”.³¹³

Pot el mestre lullianà llegir la lliçó en lloc d'explicar-la: “Fèlix viu que en aquell palau, en una cadira, estava un filòsof qui legia filosofia al fill del rei e als fills d'altres barons...”³¹⁴ “Lo filòsof legí, e dix que Déu creà quatre essències...”³¹⁵

Si l'escolar no entén la lliçó pot demanar aclaracions: “No entès Fèlix les paraules que li dix l'ermità, e pregà-lo que li posàs una semblança de ço que li deïa, per la qual lo pogués entendre”.³¹⁶

Després de la lectura o de l'explicació l'escolar haurà de demostrar

³¹² Llull, *Blanquerna*, OE I, p. 171.

³¹³ Llull, *Libre de meravelles*, OE I, p. 419.

³¹⁴ *Ibidem*, p. 352.

³¹⁵ *Ibidem*, p. 353.

³¹⁶ *Ibidem*, p. 417.

que entengué el tema, sens repetir de memòria. “Com lo filòsof hac dites aquestes paraules e moltes d’altres del lamp, ell dix al fill del rei que repetís la lliçó *per alcuna semblança*”.³¹⁷

La lliçó tindrà necessàriament una part pràctica. Primerament el mestre proposarà qüestions i les resoldrà. Després serà l’escolar qui les resolga: “On, a donar doctrina e pràctica, prenem x qüestions d’aquelles que ja havem dites, e sobre elles donam regla e doctrina com hom sàpia sobre les altres qüestions...”.³¹⁸

No sempre els escolars posaran l’atenció deguda en el treball. El mestre lullià hauria de pensar qualque procediment per estimular-los. Contem que els escolars digueren al Mestre que no entenien la lliçó i ell els dictà alguns exemples. Al dia següent els escolars li digueren que havien entès la lliçó molt bé, però no la relació dels exemples amb la lliçó. El Mestre respongué que la relació que cercaren no existia, però que dictà els exemples perquè esforçant-se en relacionar entenguessin millor la teoria. I no me digueu que no fou un acudit amb molt d’humor.

Qualque raó poderosa devia tenir Llull quan recomanava el següent: “...l’escolà qui vol aprendre a entendre deu fer cara sàvia e que no somria per ço car l’enteniment estoja en la memòria e no dóna; car així com la cara del maestre déu ésser alegre per alegrar els escolans, així la cara dels escolans deu dar semblant de tristor per ço car estoja l’enteniment e no dóna”.³¹⁹

Crec que el mestre lullià farà bé de no complir literalment aquesta recomanació, a no ser que llegint atentament les obres del Mestre trobi el fonament per fer-ho. Tal volta serà més convenient que concordin el sonriure del mestre amb el de l’escolar.

Llull no se conforma amb la pura instrucció, sinó que passa a l’acció sobretot en un aspecte molt necessari: l’associació dels escolars al govern de l’escola: “En aquella ciutat havia una dona honrada e molt ben acostumada, la qual gran temps era estada viuda e tenia una filla, qui havia nom Aloma. Fama era per tota aquella ciutat que aquella donzella regia e manava tota la casa de sa mare, e que era molt bona; e la bona dona sa mare li dava així poder per tal que sabés haver manera de mantenir e de regir sa casa quan fos casada”.³²⁰

Per això havia ensenyat abans el bon ús de la llibertat, del qual se troben molts d’exemples en les obres de Llull: “Fo un savi rei qui hac regnat longament, e molt sàviament hac regit son poble. Aquest rei hac desir de posar, car molt era treballat de regir e regnar; e a un dels seus

³¹⁷ *Ibidem*, p. 354.

³¹⁸ Llull, *Art amativa*, ORL XVII, p. 304.

³¹⁹ Llull, *Libre de contemplació*, OE II, p. 1219.

³²⁰ Llull, *Blanquerna*, OE I, p. 123-124.

fills hac fet mostrar com sabés regir sa memòria a membrar, e son enteniment a entendre, e sa volentat a amar; car per aital regiment sap hom regir i governar sos ulls e veer, e ses orelles a oir, e son nas a odorar, e son gust a gustar, e son sentit a palpar; e per lo regiment espiritual e corporal sap príncep regir si mateix e son poble. Com lo rei hac molt bé nodrit son fill a regir, ell féu son fill rei, e ell mès-se en un monestir, on finí sos dies en contemplar Déu e ses obres”.³²¹

Sols un escolar responsable i assenyat pot en cas necessari ser el ferm suport dels seus pares. “Temps ja és vengut que jo e Aloma vostra mare, degam menysprear aquest món e renunciar als béns temporals...; E per açò, bell fill, nosaltres vos heretam de tots nostros béns temporals... E vós d’ací avant, siau senyor de tots nostres béns; procurau e regiu esta casa en tal manera que no peresca lo bé que si ix, e que nosaltres n’hajam sustentació en nostra vida...”.³²²

ACABAMENT

He fet llargs i continuats passeigs pel boscatge lullian tractant d’estudiar la diversitat dels seus arbres: l’arbre elemental, el vegetal, el sensual, l’imaginal, l’humano i així fins a les setze espècies, posant atenció en les diverses “rails, troncs, branques, rams, fulles, flors i fruits”, i assegut moltes estones a la sombra dels arbres, llegint el *Blanquerna*, el *Libre de Meravelles* i altres.

Prenia moltes notes i, una vegada ordenades, don per acabat per avui aquest treball sobre els mitjans i procediments de la pedagogia lulliana. Crec que he reunit els principals elements. Com feia Fèlix, m’ha veravellat molt la quantitat i la qualitat de les idees pedagògiques aprofitables contingudes en les obres del Mestre Ramon. De moltes hi ha notables autors actuals que no diuen més. Però he hagut de posar punt, davant el perill de fer un treball excessivament llarg.

Mentres ordenava els apunts estava pensant per què tot aquest material està arraconat, ignorat... No seria possible formar un grup de mestres lullians? El Mestre els recomanaria primerament que treballassin “per intenció que’ls hòmens hagen amar, entendre, membrar e servir-vos a vos qui sots Déu, Senyor e Creador de totes coses”. Quants de mestres ho acceptarien avui, donat els temps que correm? A continuació posaria en les mans dels nous deixebles i futurs mestres la collecció meravellosa de les seves obres, en les quals podrien aprendre moltes coses i moltes idees,

³²¹ Llull, *Libre de meravelles*, OE I, p. 491.

³²² Llull, *Blanquerna*, OE I, p. 132.

sobretot molt ben ordenades d'acord amb un sistema de principis fonamentals vàlids exposats d'una manera molt clara.

Notarien els futurs mestres, des dels primers capítols de les obres, la prodigiosa imaginació del Mestre i aquesta seria una lliçó de gran profit. I no en parlem de la gran capacitat de vulgarització de les matèries més difícils, sobretot de les relacionades d'una manera més directa amb la qüestió educativa. I com més se manegen els seus llibres, hom se va contagiament d'un gran dinamisme, remei a prova contra qualsevol defalliment.

Hem parlat dels principis fonamentals ordenadors i ara insistim perquè avui patim d'un desgavell mental d'efectes molt perjudicials per a l'educació. Hi ha un predomini de *coses* que persevera a pesar del continuat canvi de plans.

Hi ha manca d'ordenació pel despreu dels principis fonamentals. Notam també la contradicció de negar validesa a certs principis absoluts i declarar dogma intocable la relativitat de totes les coses, causa de conseqüències greus en l'educació. Encara més: podem veure com el que diuen un procediment que moltes vegades no passa de pura ocurrència, és considerat com a principi orientador ni més ni menys que de tota una teoria educativa.

Conseqüència d'una ideologia molt estesa és la invasió del materialisme, més clar: el fenomen conegut vulgarment com la societat de consum, de la qual no escapa la pràctica educativa, en forma de la idolatria del dit material escolar que sovint no és més que un producte essencialment comercial. Molts anys fa que el pedagog insigne Cossio deia quasi textualment: "més formatiu és construir un termòmetre a l'escola, encara que no sia molt exacte, que la compra d'un model industrial".

Si el Mestre Ramon sofrí no sols les crítiques més enverinades sobretot per incomprensió i enveja fins arribar a qualque agressió personal, els mestres lullians no serien més afortunats. Per exemple, m'imagín que qualcú en nom del *progressisme* (?) pontificaria que la institució dels mestres lullians seria un gran disbarat perquè suposaria ni més ni menys "que tornar a la pedagogia de més de sis cents anys enrera". No crec que se pugui admetre tal acusació sense demostrar que *totes* les idees que se presenten avui com a *originals* no foren ja tractades per autors de temps passats, fins i tot alguns de l'edat mitjana. Vegeu un exemple: un gran coneixedor del lullisme, el pare Batllori, cita uns texts en els quals Llull parla de *creativitat* en el sentit actual.

Les escoles lullianes no serien ni desfasades ni endarrerides. Els principis fonamentals del lullisme són capaços de vivificar moltes idees i desenvolupar-les de moltes maneres; la que s'anomena avui *innovació pedagògica* estaria assegurada. M'atreviria a dir que el dinamisme de Llull i la seva vivacitat són incompatibles amb qualsevol temptativa de fossilització i de rutina.

Què podríem esperar, doncs, dels mestres lullians? En primer lloc, un atac frontal a la confusió mental, començant des dels primers escalons: pensem el que suposaria emprar la llengua dels pares, ja que des del primer moment els nins se sentirien com a casa seva, perquè no se donaria el cas que el mestre els parlàs de la *silla* quan el nin té ben assimilat que aquell moble és una *cadira*. Crec que queda entès a bastament.

Donar gran importància als principis fonamentals no vol dir ni de molt prescindir de *les coses* que són no sols necessàries, sinó imprescindibles, però amb certes condicions. No se poden presentar coses qualssevol, sinó les que interessin als escolars, sien els que siguin, a to amb ells i amb el moment vital en què se trobin. Els escolars estan en una situació mala de definir, jo diria que estan aclaparats, saturats de coses que bastant d'ells apenes entenen i molts no saben per què serveixen, i al mateix temps conformats i amb poca capacitat de reacció; fa tant de temps que dura aquesta situació... L'eminent biòleg Margalef digué que "és incommensurable la resistència dels escolars ja que són capaços d'aguantar els continuats canvis de tants de sistemes, plans, programes" ideats dins uns despatxos ben aïllats de la realitat i per de prompte sens comptar per res amb els escolars, el quals no tenen més que creure... i alerta!...

Voleu dir que no és aquesta la causa fonamental, si no la més important, d'allò que en deim *fracàs escolar*, del qual tant es parla i tanta tinta fa córrer? El notable psiquiatre Dr. Valentí assegurava amb la responsabilitat dels seus coneixements i experiència professional que "no hi ha tants d'endarrerits mentals com se diu", però en els despatxos citats es fan vestits standart que, posats als escolars, o sobra mànega o falta braç, i volem que surtin unes fotos correctíssimes.

Sobre els coneixements facilitats als escolars hem d'afegir que no són molt complets, si no se'ls dóna juntament amb la seva ordenació.

Sincerament si no són els mestres lullians, seran uns altres amb una formació semblant els qui hauran d'inventar el redreçament dels procediments educatius i a la llarga, la societat. Els primers ho farien deixant-se il·luminar pels principis fonamentals del Mestre Ramon i procedint en conseqüència. Un cap clar no s'atura, va desenrotllant els principis, no li fa por cap innovació que valga la pena i no se conforma en polir un poc la façana de la nostra dissortada, encara que pretenciosa pedagogia d'avui.

Sens voler fer profecia barata, crec que comença l'aparició d'indicis que denuncien el desgavell imperant: intel·lectualment, pareix que ens adonam que els principis orientadors de la ciència actual ens duen a la destrucció total de la societat. En l'ordre pràctic, les deixalles del consumisme ens invadeixen pertot i duen camí d'ofegar-nos. I d'això se'n comencen a témer els mateixos infants: una seriosa publicació professional parlà "d'un grup de nins alemanys que es declaraven en vaga perquè no volien anar a l'escola amb 11 quilos de llibres...".

L'esforç dels mestres que s'encarnin amb la realitat objectiva total haurà d'ésser considerable; tant de bo que lullians o no, quan acabin la vida professional, trobin segons la idea lulliana un bon rellevament.

Però el seu gran goig seria haver estat feels al Mestre Ramon i complidors de la seva consigna: "Jo't fas manament, et don per consell que tu d'aquest Arbre sies agrícola tots els temps de la vida, car per ell poràs venir a la vida eternal si sots la sua obra saps estar e del seu fruit menjar. E glòria sia dada a Déu. Amén".

Miquel DEYÀ I PALERM